

**Саха Республикатын
Ньурба улуунун хаһыата**
Хаһыат 1937 сылтан тахсар

2023 сыл
ахсынньы 7 күнэ
Чэппиэр ● 48 № (12072)

НЬУРБА

12+

ОГНИ НЮРБЫ

**Бүгүнгү
нүөмүргэ**

Сонуннар, бэлиэ түгэннэр

Кэми кытта тэнгэ
хардыылаан / 1, 2, 3

О людях труда

Горжусь своими бабушкой и
дедушкой / 7

Уустук боппурус

Кырдьар саас кимиэхэ тугу
тосхойор? / 8

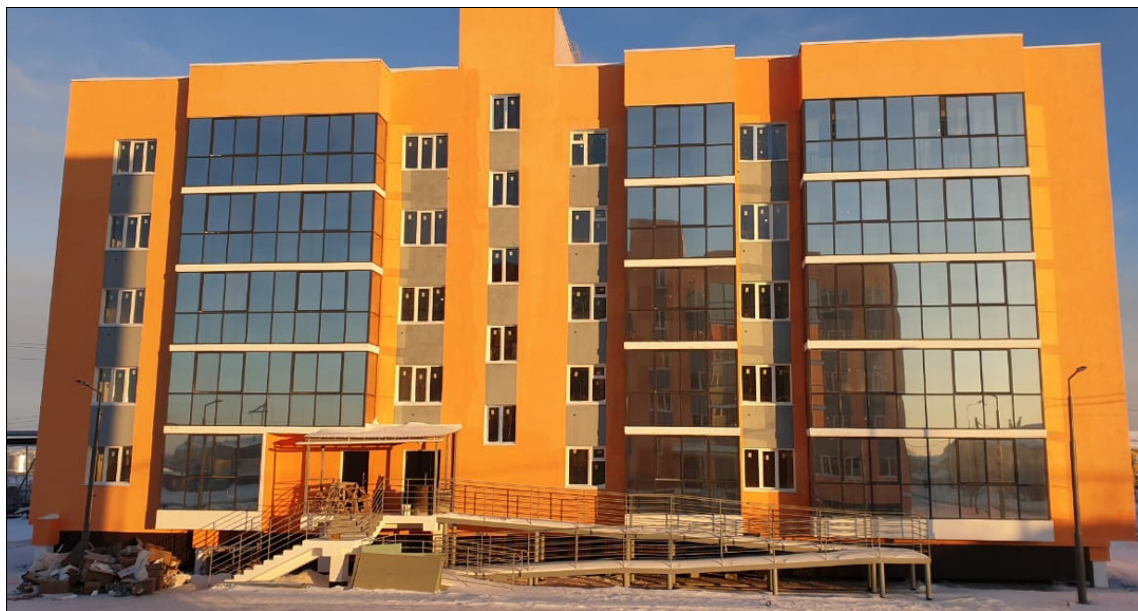
 Бырагыраама олоххо кириэр

 СВО

Бу ыйга 3 дьиэ үлэҕэ кириэҕэ

Геннадий АНТОНОВ

Быйыл Ньурба куоракка «Саахалланар туруктаах уонна хаарбах дьиэлэртэн көһөрүү» судаарыстыбаннай тосхолунан элбэх кыбартыралаах дьиэлэр үлэҕэ кириэллэрэ күннэтэ чугаһыыр. Бу сылга 4 дьиэ бүтэрэ былааннамыта эрээри, «Виком» ХЭТ үп-харчы өттүнэн балаһыаньата уустугунан сибээстээн, Кузаков уул. 40 №-дээх 4 этээстээх, 32 кыбартыралаах дьиэтэ хойутуур буолла. Инньэ сынан бу ыйга 3 дьиэ саҥа олохтоохторо кыбартыраларын күлүүһүн ылан көһөн кириэхтэрэ.

 «Региональной сайдыы» ХЭТ дьиэтин уопсай көстүүтэ

Ньурба к. Комсомольскай уул. элбэх кыбартыралаах икки дьиэ тугуутугар «Региональной сайдыы» ХЭТ 39 киһилээх биригээдэтэ үлэлиир.

«Үлэбит түмүктүүр түһүмэххэ кириэ, - диэн кэпсири «Региональной сайдыы» ХЭТ кылаабынай инженерэ Артем Тимофеев. - Кырааската бүппүтэ, бары этээстэринэн сантехниката, уутун ситимэ тардыллар уонна оборудованиета олордоллар. 58 кыбартыралаах дьиэҕэ 12 таджик ис үлэтигэр уонна 5 сантехник (Дьокуускайтан, Ньурбаттан), 53 кыбартыралааха 17 таджик уонна эмиэ олохтоохтортон 5 сантехник үлэлииллэр. Сантехниктар унитаза, ванна уонна раковина олордоллор, уу ситимин турбатын тардаллар. Бу ыйга үлэбитин түмүктүөхпүт.

Сылааһа хойутаан холбонон, бастаан болдьоммут кэмтэн хойутааһын таһыста. Инньэ гынан балаһан-алтынны ыйдарыгар элбэх бириэмэбитин сүтэрдит. Хата, этэнгэ холбоон дьиэбит сылайан, дьоммут этэнгэ үлэли сылдылар. Аһыйах үлэ хаалла. Үлэлиир матырыйаалбыт барыта баар. Арай кыра расходнай матырыйааллар тийбэттэр, ону үрдүттэн атылаһа сылдыабыт. Ньурба маҕаһынарарыгар бааллар. Онон матырыйаалга кыһалҕа суох.

Манна кыбартыраларын ылыахтаах олохтоохторго кыра кэм хаалла, бука диэн кыратык күүтэ түһүн. Саҥа дьылга диэри үлэни бүтэрэн күлүүстэргитин туттарыахпыт».

58 кыбартыралаах дьиэни кэрийэ көрөбүн, эбиэт кэмэ

 Артем Тимофеев уот көрдөрүүтүн быһа Энергосбыкка биэрэр «өйдөөх счетчик» таһыгар

буолан таджиктар биригэ хоско мустан күө-дьаа эбиэтти олороллор. 2 сантехник иккис этээскэ көрдүдүргэ уу ситимин тарда сылдылар, бири-диилээн сантехниктар үлэли сылдылар. Кыбартыраларга барытыгар ванна ууну сылытар тэриллээх (водонагреватель), куукунаҕа духовкалаах электроплиталаах буолар эбит, сорох водонагреватели туруорбуттар.

Сергей Васильев төрдө Ньурба, Дьокуускайтан кэлэн үлэли сылдыар. «Кэпсирирм улахан суох, - дири кини. - Сантехниктар биригээдэлэригэр 12-бит. Үлэбитин бүтэрэ сатыбыт».

Манна кыбартыра ылыахтаах кэргэнни Прокопий Давыдович уонна Наталья Владимировна Федоровтары

кирилиэскэ көрсө түстүм.

«Мин Ньурба тыйаатырыгар үлэлибин, - дири Прокопий Давыдович. - Кэргэним «Светлячок» оҕо уһуяаныгар иитээччинэн үлэлиир. Кузаков уул. 5 №-дээх дьиэтигэр олорубут. Саҥа дьиэҕэ кириэхтээхпит диэн кэлэн көрө сылдыабыт.

Бу ыйга саҥа кыбартыра хаһаайына буоларбытыттан улахан үөрэ сылдыабыт. Билигин олоор дьиэбит ситэтэ суох хааччылыылаах мас дьиэ. Онон сотору толору хааччылыылаах дьиэҕэ кириэбитин долгуйа күүтэбит. Кыбартырабыт энинэн суоттаан, саҥа дьиэҕэ биригэ хостоох кыбартыраны анаабыттара, бастакы этээскэ баар. 2 уоллаахпыт, кыра эрдэхтэринэ олорон кэлбит дьиэбит сөп этэ, онтон билигин улааттылар».

 Николай Егоров сантехниканы онгорор

 «Нидстрой» тугааччыта үлэ кэмигэр

Бөртөлүөт пааматынньыгын уонна спорт былаһааккатын аттыгар Комсомольскай 125 №-дээх 5 этээстээх, 30 кыбартыралаах дьиэ тугуутун үлэтэ түмүктэннэ. Ваннатын, туалетин, водонагревателин барытын туруоран холбообуттар. Дьокуускайдаағы «Нидстрой» ХЭТ 3 үлэһитэ бытархай үлэ хаалбытын ситэрэ сылдылар. Кыбартыралар уопсай иннэрэ - 1780,84 м2. 29 кыбартыра «Переселение» бырагырааматынан барар, 1 кыбартыра - коммерческой.

**СВО
фондатыгар
420281,57
солк. баар**

Анал байыаннай эпэрээс-сийэҕэ кытта сылдыар биригэ дойдулаахтарбытыгар уонна кинилэр дьиэ кэргэттэригэр улуустаағы көмө фондатыгар кэнники эбии 10-тан тахса тэрилтэтэн уонна дьонтон үп кириэ.

Ол курдук, сэттинни 20 күнүттэн саҕалаан, улуустаағы кииннэммит бибилиэтиэкэ ситимэ - 50500 солк, Ньурба к. «СЭГХ» - 6000 солк, «Кэскил» култуура киниэ - 16700 солк, Малдыаҕар нэһилиэтин дьаһалтата - 21500 солк, Үлэлээх буолуу киинэ - 2300 солк, Күндээдэ нэһилиэгэ - 6500 солк, Ньурбатаағы почта отделениета - 16500 солк, «Саханефтегаз» АО - 62200 солк, Сербина Лариса Викторовна - 5330 солк, П.С.Егоров аатынан Акана орто оскуолата - 28000 солк, С.Н.Зверстова аатынан «Туску» норуот айымньытын дьиэтэ - 20141,50 солк, СӨ-гэр Суут департаментин управлениета - 4634,08 солк, С.С.Сюльскэй аатынан Сүлэ орто оскуолата - 96682, 23 солк, С.В.Васильев аатынан Ньурбатаағы элбэх хайысхалаах гимназия - 167000 солк.

Сыл саҕатыттан фондаҕа 7 мөл. 613 тыһ. 35 солк. кириэ. СВО-ҕа кытта сылдыар биригэ дойдулаахтарбытыгар уонна кинилэр дьиэ кэргэттэригэр көмөҕө улуустаағы оперативнай ыстаап быһаарытынан сэттинни 28 уонна 30 күннэригэр 153 тыһ. солк. ытылынна. Инньэ гынан ахсынньы 5 к. туругунан фондаҕа 420281,57 солк. хаалла.

Кэлэр сыл тохсунньу ыйыгар СВО зонатыгар барыы былааннанар. Онон байыастарбыт сайаапкаларынан эмиэ мал-сал тиэрдиллиэхтээх. Итинэн сибээстээн СВО фондатын хаҕатар сорок турар. Онон улуусту олохтоохторун уонна тэрилтэлэри биригэ дойдулаахтарбытыгар көмөҕө анаан фондаҕа көхтөөхтүк кытты-наргытыгар ынырабыт.

**Улуус дьаһалтатын
пресс-сулууспата**

Геннадий АНТОНОВ

Сэтинньи 30 к. улууска тыа хаһаайыстыбатын үлэһиттэрин идэлээх бырааһынньыгар Нурба к. «Кыталык» КД-гар үөрүүлээх муньнах ыытылынна.

Аһы-үөлү дэлэтэн тыа хаһаайыстыбатыгар үлэһиттэри хамсыгы сылдыар хоһуун дьоммутун уонна бэтэрээннэри улуус баһылыгы бастакы солбуйааччыта Василий Семенов, улуус баһылыгы тыа хаһаайыстыбатыгар солбуйааччыта - тыа хаһаайыстыбатын департаментын салайааччыта Леонид Ушканов, улуус Сүбэтүн бэрэссэдээтэлэ Нюргуяна Михайлова, Нурба куорат баһылыгы солбуйааччыта Павел Необотов итиитик-истинник эбэр-дэлээтилэр. Леонид Ушканов улуус тыатын хаһаайыстыбатын билингви үлэтин-хамнаһын туһунан киэн ис хоһоонноох дакылаат онордо.

Бырааһынньык күн улуус тыатын хаһаайыстыбатын чулуу үлэһиттэрэ уонна бэтэрээннэрэ өрөспүүбүлүкэ, улуус,

Сонуннар

Бастың үлэһиттэр наҕараадаларын туттулар

тыа хаһаайыстыбатын департаментын уонна Нурба к. наҕараадаларынан бэлиэтэннилэр. Ол иһингэр «Чапанда» СПК бэрэссэдээтэлэ Николай Семенов – «СӨ агропромышленнай

комплексын бочуоттаах үлэһитэ», Көтөр фабрикатын үлэһитэ Наталья Данилова, Дьаархан тыа хаһаайыстыбатын исписэлиһэ Саргылана Терентьева, Өгөлдөтөөбү «Васильева М.Д.»

бааһынай хаһаайыстыбатын ыанньыксыта Наталья Степанова - «СӨ тыатын хаһаайыстыбатын туйгуна», «Влада» кэпэрэтиип менеджэрэ Светлана Герасимова - «СӨ аһылык ин-

дустриятын туйгуна», Дьаарханнаабы «Саһарҕа» ХЭТ тырактарыһа Ярослав Коночук, ветуправление бэтэрээнэ Мария Нюргусова, «Нурба» сопхуос бэтэрээнэ Евдокия Иванова, «Күндээдэ» АУО сүөһү көрөөччүтэ Денис Антонов – «СӨ тыатын хаһаайыстыбатын бэтэрээнэ», ветеринарнай-испытательнай лаборатория дириэктэрэ Виктория Захарова, ветуправление бэтэрээнэ Степанида Кононова – «Нурба улуунун тыатын хаһаайыстыбатын бочуоттаах бэтэрээнэ» бочуоттаах ааты сүктүлэр. Маардаабы «Булгунньахтаах» бааһынай хаһаайыстыба баһылыга Петр Капустинҕа – «СӨ сылгыны үөрдээн иитиигэ кылаатын иһин» бэлиэ туттарылынна. Тэрээһини эбэрдэ ырыалар кизэргэтиллэр.

Ил Түмэн дьокутааттара улуус олохтоохторунун көрсөллөр

Геннадий АНТОНОВ

Бу нэдиэлэҕэ биир дойдулаахтарбыт, Ил Түмэн сис кэмитиэттэрин бэрэссэдээтэллэрэ Владимир Прокопьев уонна Георгий Балакшин улууспутугар кэлэн үлэһиттэри сылдыаралар. Бастакы күн кинилэр Дьикимдэ, Сүлэ, Антоновка уонна Нурба к. олохтоохторун кытта көрсүлөр.

Ахсынньы 4 к. «Кыталык» КД дьоҕус саалатыгар 17 чаастан дьокутааттары кытта көрсүһүүгэ Нурба куорат 60-ча олохтооҕо кытынна. Муньнабы Нурба куорат баһылыга Геннадий Игнатьев иилэн-саҕалаан ыытта. Владимир Прокопьев уонна Георгий Балакшин өрөспүүбүлүкэ бүддьүөтүн, Ил Түмэн сис кэмитиэттэрин, улуус туруорсуулаах боппууостарынан ытыгар үлэһиттэрин туһунан иһитиннэриин онордулар. Куоначчаан муостатын тутуутун үбүлээһин, Нурбаҕа стадион тутуутугар үбү корректировкатыгар, Орто Түгүнээби гаастаах сиртэн Нурба улуунун нэһилиэнньэлээх пууннарын гаастааһын, оһохтоох дьонго субсидия уо.д.а. боппууостарга хайдах үлэлэһэ сылдыалларын сырдаттылар.

Саалаҕа мустубут элбэх дьонтон үгүс ыйыты киирэн хоруйданна. Сүрүннээн дьэлликтэри бэрээдэктииргэ өрөспүүбүлүкэ сокуонун түргэнник ылынар наадатын, газгольдер көмөтүнэн гааһынан сылыттыга субсидия олохтоһуун, үрдүк күүрүүлээх уот, маһынан оттулар оһохтоох ыалларга субсидияны үрдэтии, киин иттиигэ холбонуу, каадыр боппууоһун – быраастар уонна учууталлар тийбэттэрин, экология уо.д.а. боппууостары кө-

төхтүлөр.

Дьокутааттар ыйытыларга толору хоруйдары биэрдилэр. Онтон аһыах түгэнгэ тохтоотоххо, дьэлликт ыт боппууоһугар боломуочуйалары эргийиэннэргэ биэрбиттэр, Ил Түмэнгэ өрөспүүбүлүкэ сокуонун бырайыага бэлэмнэнэ сылдыар, кэлэр сыл олунньу ыйыгар көрүллэрэ былаанналар. Газгольдер көмөтүнэн гааһынан сылыттыгы киллэри кэнгээн иһэринэн, манна субсидия боппууоһун быһаарыаха сөп, ол иһин манна сүбэлэһии ытыллыахтаах. Оһоһунан сылыттыгы субсидия кырата биллэр, этэнгэ буоллабына субсидия кээмэйэ үрдүөхтээх уонна оһохтоох дьэилээх киһи барыта ытыахтаах, дьокутааттар бу боппууоска өссө үлэһиттэрэ. Уотунан хааччыһыга кыһалҕа элбэхтэр, инньэҕынан Владимир Михайлович «Якутскэнерго» ПАО гендириэктэрэ Геннадий Алексеевы улууска аҕала сылдыан кэпсэтиэхтэрин иһитиннэрдэ. Быраастыи бэт кыһалҕатын быһаарар инниттэн, Мединститут саҕа дьэитин тутуутун уонна устудьуоннар ахсааннарын элбэтэр туһунан боппууоһу туруорбуттар.

Улуустаабы киин балыһа кылаабынай бырааһа Наталья

Павлова тус сыаллаах дуоҕабырынан улуустан быраас идэтигэр үөрэнэр дьонтон сорохторо үөрэхтэрин бүтэрэн баран дойдурарыгар кэлбэттэрин, дьэуот уонна үлэ булуан куоракка олохсуйа хаалаларын эттэ, дуоҕабардаах 3 сылларын кэлэн үлэлиэх тустаахтарын тоһоһоһо.

Кэпсэтиигэ улуус Сүбэтүн бэрэссэдээтэлэ Нюргуяна Михайлова, «Байар» кэпэрэтиип толорооччу дириэктэрэ Надежда Филиппова, Социальной фонда улуустаабы салаатын салайааччыта, улуус Сүбэтүн дьокутаата Владимир Моисеев, Нурба куорат Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Петр Иннокентьев уо.д.а. кытыннылар. Көрсүһүү түмүктэниитэ Ил Түмэн дьокутааттара үөрэх эйгэтигэр тэрилтэлэригэр туттарарга анаан улуустаабы үөрэх управлениитыгар бэйэлэрин бэлэхтэрин туттардылар.

Владимир Прокопьев уонна Георгий Балакшин бу нэдиэлэ устата улуус нэһиликтэригэр барытыгар сылдыаллар. Улууспут олохтоохторун муньнахтарга көхтөөхтүк кэлэн кыттан Ил Түмэн дьокутааттарыгар бэйэбит санаабытын, туруорсууларгытын тиэрдэргитигэр ынырабыт.

Открылось новое место для семейного отдыха

Сегодня в г.Нурба состоялось открытие дома отдыха «Soul house». Это семейный бизнес-проект Александры Анатольевны и Анастасии Александровны Григорьевых.

Александр Анатольевич работает водителем в РИК «Автотор», а его жена Анастасия Александровна является индивидуальным предпринимателем, резидентом Департамента предпринимательства.

С приветственной речью на торжественном мероприятии выступили председатель районного Совета депутатов МР «Нюрбинский район» Нюргуяна Михайлова, Глава МО «Город Нурба» Геннадий Игнатьев и менеджер Департамента предпринимательства, торговли и местного производства Нюрбинского района Наталья Николаева. Также хозяев пришло поздравить друзья и родные.

Домик располагается в живописном месте и построен из экологически чистого материала - дерева, поэтому в нем гармонично сочетаются и свежий воздух, и теплота. Для тех, кто ищет свежие ощу-

щения и все время стремится к новому опыту.

«Soul house» - это место, где можно забыть о внешнем мире и полностью посвятить время себе, своей семье и друзьям. Побывав здесь однажды, вы будете с нетерпением ждать новой возможности вернуться сюда еще раз.

Поздравляем семью Григорьевых с открытием вашего детища! Пусть бизнес развивается только в лучшую сторону, приносит удовольствие и чувство реализации, пусть доходы позволяют расширяться, благополучие и имидж возрастают и радуют.

Департамент предпринимательства

 Сонуннар

Нурбаҕа — ас-үөл дьаарбанката

Геннадий АНТОНОВ

Сыллата улууска тыа хаһаайыстыбатын идэ онгостубут дьоммут идэлээх бырааһынныктарын сэтинни бүтүүтүгэр, сыры-айан аһыллыбыт кэмигэр бэлиэтиллэр. Ол быһытынан сэтинни 30 к. Нурба к. «Кыталык» КД-гар ас-үөл дьаарбанката ыытылынна.

Сыл баччатыгар диэри сорох дьон этин хаһаамыт буолан эбитэ дуу, эт атытыгар урукку курдук халын уочарат суох, арай убаһа этэ туох-хайа иннинэ атытыланан бүттэ. Оттон улахан сылгы уонна ынах этэ иһирдэ-таһырдыа хойукка диэри атытыланна.

Ас-үөл сыаната даҕаны араас: ынах этэ 550-700 солк., ис — 400-550 солк., убаһа уонна улахан сылгы этэ — 650-700 солк., ынах арыта — 1200 солк., хаан — 300-500 солк., быар — 500 солк., 1 кг отон — 350 солк. (биир биэдэрэтэ — 1500 солк.), 0,5 л сүөгэй — 450 солк., 250 гр. чохоон — 250 солк., Хорула собото — 350 солк. уо.д.а. Биир эмэ кубоха көстөр, сыаната — 1500 солк.

Самай элбэх атытылаһааччылаагынан аканалар астар-үөллэрэ буолла. Аканалар эт, ис ыйаан илиилэрэ биир кэм элэннэс, уочарат син сулбу сыгарыйар. Тыа хаһаайыстыбатын исписэлиһэ Валерий Торохов кэпсириинэн, «Саха сүөһүтэ» ГКП Аканатааҕы отделиениыттан балтараа сүөһү этин (аттаммыт эдэр оҕус) уонна иһин сууйан-кырбаан киллэрибиттэр. Эт — 1 кг 500 солк., быар — 600 солк., итир — 450 солк., хаан — 650 солк. уонна тыл — 850 солк. атытыланна.

«Эт быыстаах сыа, — диир Валерий Торохов. — Киллэрбит аспыт эбиэккэ диэри атытыланан бүтүөх курдук. Билигин Чкаловтааҕы отделениеҕа 140 саха сүөһүтүн кыстатан турабыт, быйыл 20-тэн тахса ынах төрөөбүтэ. Соҕотуопкаҕа 10 төбөнү өлөрбүпүт».

 Нурбатааҕы көтөр фабрикатын бородууксуйата

 Антоновка агро-оскуолата

Агро-оскуолалар атытылара истиэндэлээх буолан ала-бэлиэтик көстөр. Ханалас орто оскуоланын омук тылын учуутала Наталья Жданова: «Агро-оскуола буоларбыт быһытынан сылын аайы дьаарбанкаларга көхтөөхтүк кытабыт. Ынах сүөһү уонна сылгы иитэбит, онон бэйэбит бородууксуйабытын киллэрдибит. Бүгүн сүрүннээн ынах этиттэн аҕаллыбыт, этиттэн ойоһун араарбыппыт, итиэннэ хаан, ис, быар киллэрдбит. Дьон бэс туорабыттан онгоһуллубут настойкабытын сэргээтэ. Оҕолор куруһуокка сылдьан дьарыктаналлар, сайын лааһырга бэс ыйын саҕатыгар бэс туорахтарын адыр эрдэбинэ хомуйаллар. Бэйэтин уутугар саахардаан туруордахна настойка буолар, күөмэй ыарытыгар эгин туһалаах».

Н.Н.Чусовской аатынан Антоновка орто оскуоланын производственной үөрэхтээһинин маастара Саргылана Фокина: «Кыһынны теплицабытыгар үүнэ турар күөх луукпун, сибиэһэй хаппыстаны, борщ туматын, бэйэбит сибиэһэй натуральной мөһүпүтүн, барыанна арааһын, ол иһигэр бэйэбит үүннэр-

бит клубникабыт, дьэдьэммит барыаннаһын, куурдар аппараты туһанан куурдубут араас амтаннаах чэйдэрбитин, медовай чүмэчилэри уонна арчылыыр нобуордары аҕаллыбыт.

Көтөр фабрикатын иллээх үлэһит кэлэктиибэ куурусаттан саха санаабытын барытын астаан остуолга көрдөрүүгэ уурбуттар. Технолог Айыына Никифорова кэпсириинэн, фабрикаҕа 49700 куурусса баар, күнгэ 127-128 дьааһык (биир дьааһыкка 360 сымыыт киирэр) сымыыт тахсар. Тэрилтэҕэ 40 киһи үлэлиир. Сымыыт ылытын былаан туолан иһэр. Бу сыл 11 ыйыгар былааннаах 10174410 устуука сымыыт онугар, 10955278 сымыыт ылылыбыт (107,6%). Сымыыт тахсытын былаана (243) 102,4% туолбут. Тэрилтэ сымыытын Нурбаҕа уонна таһынааҕы Бүлүү улуустарыгар эрэ буолбакка, суол баар кэмигэр Дьокуускайга, Ленскэйгэ, Олөөнгө, Эдьигээнгэ уонна Мэнэ Хангаласка ытан баттарар.

Бу курдук дьон дьаарбанкаҕа сылдьан сөбүлээбит аһылыгын атытылаһа хаһаанна. Улуустааҕы тыа хаһаайыстыбатын департаменын үлэһиттэрин ааҕыларынан, быһа холоон 4 мөл. солк. эрингэ сыаналаах ас-үөл атытыланна. Эт атытылааччылар бородууксуйалары ситэ баппата, онон тыа хаһаайыстыбатын табаарын онорооччулар хайа эмэ нэһиликтэр тэрээһиннэригэр киирэн атытылыр баҕалаахтарын биллэрдилэр.

Олоҕу-дьаһаҕы хааччыйыы

04.12.2023 с. халлаан 50 кыраадыс тымныан, бу күнтэн улууска сылааһынан уонна уоту хааччыйар тэрилтэлэр үрдэтиллибит бэлэмнээх буолуу эрэсиимигэр киирдилэр. Сылааһынан уонна уоту хааччыйар тэрилтэлэр бары бэлэмнээх олороллоругар, саппаас резервэтин тэринэллэригэр уо.д.а. сору-дахтанна.

Нурба к. кирдээх ууну таһыыга 4 самосос уонна 1 наливник сүүрэллэр, 2 массына резервэҕэ турар. Тымныан уу тоннуутун, септик таһынан барытын туһунан биллэри элбээн иһэр. Канализация тоннуутун сүрүн төрүөтүнэн канализация турбата бүөлөнүтэ буолар. Сорох дьон унитазка ас тобоһун, гигиеническэй салфеткалары уо.д.а. бырабалларыттан бүөлөнэр, күннэтэ аварийнай биригээдэ 5-6 аадырыска тийэн ыраастыыр.

27.11.23 с. Убайаанна Д. дьыэтиттэн тахсан баран сүппүтүн туһунан биллэри киирбит, суһал сулууспарлар көрдөөн кини өлүгүн Энергетик кыбаарталга быраһыллыбыт дьыэттэн булбуттар, бэрэбиэркэ барар.

01.12.23 с. Үөһээ Бүлүү аннынан, 04.12.23 с. улууска Малдыаҕар уонна Өгөлдө аннынан муһунан туорааһынна 4 туоннаҕа диэри көңүллэннэ. Бу нэдиэлэ устата тымныыра күүтүллэр, муус халынны кээмэйдээһин кэнниттэн нэдиэлэ бүтэһигэр 10 туоннаҕа диэри муһунан туорааһын көңүллэнэрэ былааннаар.

Ааспыт нэдиэлэҕэ полицияҕа 32 сайабылыанна, иһитиннэри киирбит. Травматологияҕа, суһал көмөҕө 6 киһи көрдөрүмүт. Административнай буруй — 13, киһи этинсиинин эчэтии — 1, буруйу булуу туһунан араапар — 1, атын улуустартан кэлбит матырыяал — 1. 41 административнай боротокуол, ол иһигэр ГАИ отделынан 37 боротокуол толорулунна. Правата суох 2 киһи тутулунна.

Нэдиэлэ устата 3 оҕо төрөөтө, өлүү — 3. Хамсык дьаһын — 78, ОРВИ-нан 136 киһи ыарыйда.

СВО

Улуус баһылыга Алексей Иннокентев уонна Нурба к., Түмүк, Хорула нэһиликтэрин баһылыктара СВО зонатыгар сылдьан биир дойдулаахтарбытын көрсөн кэлдилэр. 4 хайысханан сылдьан 42 киһини көрсүбүттэр. Нурбаттан посылкалары, «Көмүскэл» сыах онгоһуктарын уонна буйуттар сайаапкаларынан 2 мөл. солк. суумалаах малы-салы атытылаһан илдьэн туттарбыттар. СВО-ҕа кытта сылдьар байыастар биир дойдулаахтарын көрсөн улаханнык үөрбүттэр, тийбит көмө иһин истин махталларын тиэрдэллэр.

Спорт

02-03.12.2023 с. Кэрэ киһи уола Күүстээх Соппуруон бириһигэр өрөспүүбүлүкэтээҕи турнирга 17 хамаанда, 84 спортсмен кытынна. Улуус хамаандатыттан ыйааһын аайы 2-3 киһи күрэхтэстэ, 4 чөмпүйүн уонна 11 призера баар.

02.12.2023 с. Сочига «Кыайыыга эрэл» эрэгийиэннээҕи күрэххэ «Авокадо» эбии үөрэхтээһин киинин 7-8 саастаах иитиллээччилэрэ 10 буолан бары бириистээх миэстэҕэ тигистилэр.

Дьокуускайга теннис күрэхтэһиитигэр 3 спортсменны миэстэ-

лэстэ.

Дьокуускайга СӨ атах оонньууларын Федерациятын бириһигэр өрөспүүбүлүкэтээҕи турнирга биир дойдулаахпыт Эрэл Тихонов кубоха 18,92 м ойон бастаата.

Физическэй култуура уонна спорт сэбиэтэ Маалыкай куустатыгар Хатыыга тахсан үлэлээтэ.

Тэрээһиннэр

Улуустааҕы социальнай көмүскэл управлениетын салайааччыта Ирина Находкина үлэҕэ сыһыаннаһы боппуруостарын эйгэтигэр Уһук-Илинни кэмпириэнсийэҕэ баран кытынна.

30.11.2023 с. ас-үөл дьаарбанката уонна «Булт — төрүт дьарыкпыт» быыстапка ыытылынна.

01.12.23 с. «Кыһын Саха сириттэн саҕаланар» бэстибээл чэрчитинэн Нурба к. уонна нэһиликтэргэ Саҥа дьыллааҕы Харыйа уота сандара умайда. Эмиэ ити күн улууска инбэлииттэр декадалара саҕаланна.

Ил Түмэн сис кэммиттэрин бэрэссэдээтэллэрэ Владимир Прокопьев уонна Георгий Балакшин ахсынны 4-8 кк. улуус нэһиликтэргэ сылдьан быыбардааччылары кытта көрсөллөр. Нурба к. олохтоохторун кытта көрсүһүү 04.12.2023 с. «Кыталык» КД-гар буолла.

Бу нэдиэлэтээҕи былаан

04.12.23 с. — Н.И.Прокопьев төрөөбүтэ 105 сылыгар аналлаах улуустааҕы 2-с пед-аабылар, Үлэлээх буолуу киинигэр инбэлииттэри үлэҕэ киллэриигэ аһаҕас аан күнэ. 04-05.12.2023 с. култуура үлэһиттэрэ Дьокуускайга «Олонхо сиригэр аан дойдуну эпостара» 1-кы эрэгийиэннэр икки ардыларынааҕы научнай-практическэй Форумга кытталлар.

05.12.23 с. — СӨ-гэр Оҕо хамсааһынын күнэ, РФ-га Доброволец (волонтер) күнэ. «Инникиг харды» эдэр чинчийээччилэр научнай-практическэй кэмпириэнсийэлэрэ, Киров оскуолатыгар цирфовой үөрэхтээһин эйгэтин кэбиниеһин аһыллыыта, улуустааҕы инбэлииттэр Спартакиадалара.

06.12.23 с. — Дьокуускайга «Кылаас салайааччыта» идэҕэ маастарыстыба куонкуруһун өрөспүүбүлүкэтээҕи түһүмэҕэ, традиционнай оҕунан ытыыга, кыбытык тигиигэ маастар-кылаастар.

07.12.2023 с. — КДН сүбэ мунньаҕа, Хатын Сыһыыга Социалистическэй үлэ Геройа М.Ф.Алексеев аатынан «Кэскил» оҕо уһуяанын 55 сыла, улуустааҕы киин балыһаҕа доруобуйаларынан хааччахтаах дьонго аһаҕас аан күнэ.

08.12.2023 с. — «Мы будущее» оҕо гражданскэй Форумун муниципальнай түһүмэҕэ, К.Д.Уткин аатынан түмэлгэ СВО кыттыылаахтарын туһунан «Мэлдьи биһиги өйбүтүгэр уонна сүрэхпитигэр» быыстапка, Өгөлдө оскуолатын 95 сыла, үөрэнээччилэргэ хабылыкка уонна хаамыскаҕа турнир, Маалыкай орто оскуолатыгар М.В.Мегежекскэй 125 сыла

09.12.23 с. — Аҕа дойдуну Геройдарын күнэ, М.С.Егоров аатынан Нурба 2 №-дээх орто оскуоланын 70 сыла, үөрэнээччилэргэ баскетболга Спартакиада, 09-10.12.2023 с. — волейболга улуустааҕы сүүмэрдиир күрэхтэһии.

10.12.2023 с. — Хорулаҕа «Олонхо балаһанын» аһыллыыта.

Улуус дьаһалтатын пресс-сулууспата

Тэрээһин

Антонина СЕМЕНОВА

Сэтинньи 30 күнүгэр, «Кыталык» культуура дыбарыаһыгар «Булт - төрүт дьарыкпыт» быыстапка-дьаарбанка Семенов Валерий Никитич сырдык аатыгар ананан ытылынна.

Валерий Никитич кулун тутар 19 күнүгэр 1945 сыллааха Нурба оройуонун Үөдэй нэһилиэгэр, колхуостаах дьыэ кэргэнигэр бастакы оҕонун күн сири кербүтэ. Аҕата Семенов Никита Петрович Аҕа дойдусэриитин кыттыылааҕа, Ленинградскай фронтна Ленинград аннынааҕы кыргыһыыга улахан кыһаҕы бааһыран, 1 группалаах инбэлиит буолан дойдутугар эргиллэн кэлбитэ. Ийэтэ Семенова Мария Николаевна - үлэ, тыыл бэтэрээнэ.

Валерий Никитич 1964 сыллааха Нурба 1 №-дээх оскуолатын бүтэрэн, 1967-1969 сыл-

Өбүгэлэрбит төрүт дьарыктарын сөргүтүү

ларга диэри Нурба оройуонун «Марха» сопхуоһугар кадровай булчутунан үлэлээбитэ. 1969 с. Иркутскайдааҕы тыа хаһаайыстыбатын институтугар биолог-охотовед идэтигэр күнүскү үөрэххэ үөрэнэ сырыттаҕына, 1972 сыллаахха дьонноро ыарыттылар буоланнар, кэтэхтэн үөрэххэ көспүтэ.

1972-1976 сылларга булт хаһаайыстыбатын министриэстибэтин Сэбиэтин Саха сири-нээҕи Ленинскэй оройуонугар салайааччы-охотоведынан үлэлээн кэлбит.

Өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн түү-лээҕи туттарыыга былаанын то-лорорго Валерий Никитич кыһамнылаах-тык үлэ-лээби-тин сына-

лааннар элбэх наҕараадалар-даах. Ол курдук, 1985 с. САССР т/х Министриэстибэттэн Москубаҕа Бүтүн Сойуустааҕы норуот хаһаайыстыбатын быыстапкатыгар путевканы наҕараадаланар. 2000 с. СӨ Бырабытылыстыбатын, 2006 с. «Сахабулт» концерн, 2007 с. РФ Тыа хаһаайыстыбатын Министриэстибэтин бочуотунай грамоталарынан наҕараадаламмыта. 2009 с. "СӨ Тыа хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэ-һитэ" аат инэрриллэр.

Улуус баһылыгын социаль-най боппуруостарга солбуйааччы Наталья Петрова булка сы-

● **Бырайыак ааптара Татьяна Дмитриевна Николаева**

һаннаах үрдүк таһымнаах тэрээһини кирири тылын аста. Бырайыак ааптара Татьяна Дмитриевна Николаева, Валерий Никитич уола, Дьокуускайдааҕы 5 №-дээх оскуола дириэктэрин солбуйааччы Петр Валерьевич Семенов эбэрдэ тыл эттилэр. Маалыкайтан Николай Антонович Тихонов, Үөдэйтэн Прокопий Семенович Григорьев, Дьаархантан Семен Русланович Григорьев, Үөдэйтэн Айаал Николаевич Аммосов, Хорулаттан Гаврил Ионович Степанов эһэни, тайаҕы, кийи, балыгы бултааһын ньымаларын кэпсэтилэр. Ыраах Москубаттан тимиргэ дизайнер Тамара Леонидовна Неустроева видеонан үлэлэрэ көһүннэ.

Нурба улууһун нэһилиэктэ-риттэн быыстапка-дьаарбанкаҕа көхтөөтүк кытыннылар. Анал дүүллүү сүбэҕэ Дьарыктаах буолуу киин сүрүн инспектора Оксана Яковлева, «Булт - төрүт дьарыкпыт» бырайыак ааптара, Дьарыктаах буолуу киин бочуоттаах үлэһитэ Татьяна Николаева, Нурбатааҕы экология судаарыстыбаннай кэммитин инспектора Виталий Духов, Нурбатааҕы түмэл исписэлиинэ Алексей Ефимов уонна Семенов В.Н. уола, Дьо-

● **Уола Петр Валерьевич Семенов**

куускайдааҕы 5 №-дээх оскуола дириэктэрин солбуйааччы Петр Семенов үлэлээтилэр.

Бырайыак ааптара Николаева Татьяна Дмитриевна:

- Дьон үлэтэ суох кэмигэр, ыччаты булка сыһыарар санааттан, аан бастаан 1997 сыллаахха дьаарбанка тэриллэн ытыллыбыта. Иккитээн 2005 сыллаахха тэрийбиппит. Быйыл үһүс төгүлүн тэрийэн ытытыбыт, кэлэр өттүгэр Байанай күнүгэр анаан аны биэс сылынан манньк хабааннаах тэрээһин буолуоҕа.

Валерий Никитич уола Петр Семенов: «XVI-XVII үйэттэн саҕалаан төрүт үгэстэрибитин көрдөрөр быыстапка-дьаарбанка ытылынна. Бу манньк хабааннаах быыстапка миэхэ ордук чугас. Аҕам «Бириэмэ уларыйар, ангардас булдунан эрэ буолбакка, үөрэҕи ылынан бары өттүнэн дьобурдаах буолуохха» диэн этиитин санаан кэллим. Бүтүн быыстапкаҕа кэлбит оскуола оҕолоро өбүгэлэрбит төрүт дьарыктарын өссө сангалы сөргүтэн саҕалыахтара дии саныбын».

Быыстапка-дьаарбанка түмүгүнэн «Бастын булт тэрилэ» номинацияҕа – Моисеев Наум Александрович, «Үгэһи тутуһуу таҕас» - Иванов Сергей Семе-

нович (Октябрьскай), «Сахалар өбүгэ астар» номинацияҕа 43 бүлүүдэ ас арааһын астаабыт, «Национальной колорит» - Фелиппова Оксана Николаевна (Малдыаҕар), «Булт этиттэн уонна эттэн астаммыт бастын бүлүүдэ» - Иннокентьева Елена Николаевна (Чуукаар), «Балыктан бастын ас» - Корнилова Марина Семеновна (Үөдэй).

Тири таҕаска – Степанова Екатерина Семеновна (Хагалас), түүлээхтэн таҕаска - Иванова Надежда Николаевна (Дьаархан), «Бастын булт таҕаһа» - Васильева Эмма Иннокентьевна (Маалыкай), «Дьиикэй кыыллар уонна көтөрдөр чуучулалара» уус-уран оҥоһукка - Мачаттыров Михаил Осипович (Хагалас), «Маастарыстыба» номинацияҕа - Егорова Валентина Степановна (Чаппанда), «Кыыл-сүүл анатомията» - Елегиев Леонид Александрович (Маалыкай), «Бастын булт тэрилэ» - Иванов Валентин Павлович (Маар), "Балыктан бастын бүлүүдэҕэ" - Степанов Гаврил Ионович (Хорула), «Былыргы иһит-хомуос» номинацияҕа Нурбачааннааҕы түмэл кулууба тигистэ.

Маалыкайтан аҕам саастаах кадровай булчут Николай Антонович Тихонов 5 тыһ. солк. суумалаах сэртификэти «Арыылаах» ОДЬКХ (Тихонов А.Н.) аатыттан тутта, Нурбатааҕы экология судаарыстыбаннай кэммитиэтэ табаны бултуурга лицензиянан наҕараадалаата, «Үөдэй нэһилиэгэ» МТ Федоров Максим Ивановичка (Нурба куорат) 10 тыһ. солк. суумалаах сэртификэти туттарда. Саамай эдэр кыттааччы, тайах муоһуттан оҥоһукка Степан Васильев аатынан элбэх өрүттээх гимназия 11 кылааһын үөрэнээччитигэр Прокопьев Романҕа Татьяна Дмитриевна Николаева үлэлирин саҕана үлэлээбит нэһилиэк баһылыктарын ааттарыттан наҕараада туттарылынна.

Түмүккэ Дьарыктаах буолуу киин сүрүннүүр исписэлиинэ Тихонова Н.А. бүгүнгү тэрээһингэ кыттыбыт уонна бириистэри туруорбут тэрилтэлэргэ махталын биллэрдэ.

ППМИ-2023

Быйылгы ППМИ-га ситиһилээх кытты түмүгүнэн Октябрьскай нэһилиэккэ кылабыһа күрүөлэннэ. Уһуна 1492 м, материалас уонна профилированнай лиис, ону тэнэ тимир ворота-лаах, калиткалаах. Подрядчик - ИП Александр Капустин. Республика үп-харчы министрствотын эффективнай программатын үбэ дьобуус. Ол курдук, чөкө проектары олоххо киллэрэр сыаллаах.

ППМИ (Программа поддержки местных инициатив) үбүгэр кытты-халлар: республика, олохтоох дьаһалта, нэһилиэнньэ уонна спонсордар. Күрүөлэһин проегын уопсай суумата - 3 мөл. 542 тыһ. Бу сылга олохтоохтор кыттыһылар көхтөөх. Түөлбэлэри-нэн манньк буолла: Бөгдөөлө - 99

Уопсай субэнэн үлэ барар

тыһ. солк., Өркөн - 45 тыһ., Дьулуур - 41 тыһ., Куочай - 37 тыһ., Киров - 35 тыһ., Тыалыкы - 33 тыһ., Чусовской - 28 тыһ., Кыталыктаах - 20,5 тыһ.

Бачча ыраан турар кэмгэ нэһилиэккэ олорор, үлэлиир, дьаһалтаны кытары үлэлээр урбаанньыттар эмиэ туора турбатылар. Зоя уонна Герман Титовтар ботуччу суума биэрэн өрүү абырыыллар. Спонсордарга өссө бааллар: тутатына көмөлөһөргө бэлэм Артем Тимофеев, Айталига Харитоновна («АсТал»), Анжелика уонна Ярослав Федоровтар («Сити Центр», «Сити Строй»), Александр Иванов, Валерий Харламов («Баай уу»), Ольга Румянцева («Татыйына»), Ариан Давыдов

(«Кыым» ХЭТ).

Көхтөөх олохтоохторго, болҕомто уура урбаанньыттарга дьаһалта махталын биллэрэр.

Онтон ППМИ-2024 нэһилиэнньэ муньаҕар талыллыбыт проект заявкаланан, ирдэбил быһыытынан кумаахыга эмиэ тиһиллэн үп-харчы министрствотыгар Дьокуускайга ытыллыбыта. Заявкаҕа туох баар муньах, тэрээһин хаартыска-лара, докумуоннара ирдэнэр. Онон нэһилиэнньэ муньахха сылдьара, сылдьыбата улахан көрдөрүү. Түмүгэ бу ахсынньы ыйга биллиэ.

Октябрьскай нэһилиэк дьаһалтатын пресс-сулууспата

Спорт

Ольга Лихота и Полина Иудина – призеры Кубка России по самбо

С 27 ноября по 1 декабря в г. Кстово Нижегородской области прошел Кубок России по самбо.

В весовой категории 80 кг воспитанница Нюрбинской ДЮСШ Ольга Лихота стала серебряным призером. В финале она уступила заслуженному мастеру спорта Дарье Речкаловой. Ольга Лихота в со-

ставе сборной команды России получила путёвку на Кубок мира 2024 г. А другая наша землячка, тоже воспитанница Нюрбинского ДЮСШ, Полина Иудина заняла 3 место. Поздравляем наших девушек и их первого тренера, заслуженного тренера РС (Я) Эдуарда Исаевича Соловьева!

Геннадий АНТОНОВ

Төрүт култуура

Ханнык да үрдүк культуралан, төрүт уус музыката, ырыата-тойуга атын омуртага суох, национальной сүрүн уратылаах уонна анаабыт курдук музыкальной инструменнаах буолааччы. Сахаба дьон-сэргэ дууһатын чопчута буолбут музыкальной уратыбыт – кылыһахтаах тойукпут, оһуокайбыт уонна онтубут ураты добуһуолун дьүрүскэнин үүт-үкчү үтүктэн добуһуоллуур үнүстүрүмүөммүт кылыһахтаах кыл – кылыһах (кырыымпа) уонна хомус буолаллар.

Хомус – соҕотох тыллаах. Сэмэй сигилилээх нарын тэрил, ыллаххына – ытыс иһигэр саһар, угуннаххына – сизп түгэһэр түһэр. Онук кыра, онук куйа уран, уйан тэрил, сүүс омук сүрэбин сүүйэн, аар-саарга аатыран эрэр. Тынгырай курдук тыллаах, итиччэ кыра, быһах угун аһаарын саҕа иэби тэрил, күн толбонун ырыатынан ыһахтанан, бар дьон кутун кууста. Саха хомуһа күн бүгүн толору нота дорҕоонунан ылыыр. Хомус уустара ити эргимтэҕэ кириэн баһылаатылар.

Бүгүн саха хомусчуттара соҕотох тылынан чыычаах ырыатын айаллар. Норуот киэн туттар символун – хомуһу киэн аранҕа таһаарыыга, Аан дойдуга албан сураһын өлбөт үйэлээһингэ филологической наука доктора, Россия уонна Саха Республикатын культуратын үтөлөөх үлэһитэ, хомус Аан дойдутаагы киинин президена И.Е. Алексеев – Хомус Уйбаан сыаната биллибэт кылаатын киллэрбитэ. Кини тыыннаах тыллаах хомуһунан бүтүн айымньыны айар талааннаах.

Биһиги өбүгэлэрбит, ураанхай сахалар, бэйэлэрин орто дойду олохтоохторунан аабыннар, «Айы дьонобут» – диэн кэпсэнэллэрэ. Айы суолун тутуһарга, ол аата дьонго-сэргэ үтүө санааны интэриэһэ, бэйэ-бэйэҕэ ытыктабыллаахтык, тулалыыр эйгэҕэ, тыыннаах киһи курдук, харыстабыллаахтык сыһаннаһаллар. Ол иһин киһи аймах өркөн өйө, сылаас сырдык санаата, үрдүккэ-кэрэҕэ дьулуура, баҕар баҕата, үтүө үгэһэ, сизэрэ-туома, норуот тылынан уус-уран айымньытыгар – олонхоҕо сөҕө сылдьар сөҕүмэр кылаат буолар.

Олонхолору ааһан тэҥнээн көрдөххө, олонхо дьонун аналлара, бу бүгүнгү да дьон аналлара майгыннаһаллар. Дьэ-уот тэринии, дьоллоох олоһу онгостуу – киһи аймах бүтүүнүн тускула буолар. Айы сырала баһылыыр күүһэ – олоһу онгорор, онтон абааһы тына күөнтүүр күүһэ – олоһу алдьатар. Биһиги билигин да бу улуу мүккүөр көстүүлэрин күннээҕи олохпутугар көрсөбүт.

Ол курдук Айы сизри-

Хомус – саха тыллаах чыычааҕа

наах. Биһир тутуллаах, сайдан эрэр эгэлгэ ис хоһоонноох, иэйэр-куойар куттаах сомоҕо, кэлимсэ поэманы айар куттаах. Кини айымньыта өр сылларга ис-иһиттэн иитиллэн, сайдан, чочуллан тахсыбыт толору,

ситэри киэптээх буолар. Ону оонньооччу бэйэтэ билэрин, өйдүүрүн таһынан, дьонго, норуокка тиэрдэр дьобурдаах. Истээччи ол кэрэ кэпсээни чуор кулгаабынан истэр, уйан сүрүһүнэн ылынар.

Өрүкүйэн өйтөн айыы, санааны, иэйиини экирээти хомус музыкатын байытара, барбардара мөккүөрэ суох. Импрорвизация сайдытыт хомус музыкатын, хомус оонньуутун салгыы сайдар кэскилин өйдүүххэ, көрүүххэ сөп. Тутатына айыы саха киһитин уран уратытыгар сыста сылдьар.

Күн-дьыл тумарыга тумнаран, онуоха эбии сайдыы баһысхана саба баһыйан сахаба даҕаны хомус умнулла сыспыта. Урукку умнуллубут сахтарга өбүгэлэрбит имигэс илиилэригэр муос, мас, тимир хомустар үгүс үйэлэргэ ыллаан-туойан күөгэтэн ааспыттарын билэбит. Төһө ыраахтан хомус оонньонон, охсуллар буолбута биллибэт. Арай сурукка этэллэринэн, 1807 сыллаахха Дьэрэлийэр Удабан Дьокуускайтан Дьааныга тийэйиригэр куһаат куругар сэттэ-аҕыс хомустааҕа үһү. Россияба Зотов Кинээс сыбаайбатыгар 1714 сыллаахха хомуһунан күргүөмүнэн оонньообуттарын сэргии аахпыпыт.

Биһиги эбэлэрбит сылаас ытыстарын иһигэр уктан, хомус барахсаны тыыннаах аҕаллылар. Былыр-былыргыттан сырдаан сылаанньыар кэмнэригэр, сүөм түһэр күннэригэр хомус дорҕоонунан санааларын саататаллара. Үйэлээх үгэһи тутуһаннар, халбаннаабат кэлим киэбинэн мэлдьи тардаллара. Чочуйан-чочуйан, ыраастаан-ыраастаан, тойук дуоспурун-нааһын, ырыа ылбаһайын хаалларбыттар.

Ийэ куттара, ис эйгэлэрэ кытары сөбүлээннэр үс сүрүн дорҕоону, үс салаалаах Аал лук маһынан силигилии үүннэрибиттэр. Үс дорҕоон ыллыгыр

ырыатын “сыһа тардыы”, “хаастатыы”, “күөрэгэйдэтии” диэн ааттааннар, алгыс баһынан салҕаабыттар. Сайын далбарай чыычаах буолан көтөн күлүгүрүүр, унаар урсунҕа битии битийэр. Ити матыыптар хоболоох хоһоонноро Саха аатын ааттата сылдьаллар. Саха хомуһа уларыта тутуу кэмигэр иккистээн төрөөн сыаналанар, өйөнөр буолла. Норуот быһытынан киэн туттарбыт хомуспут буолла. Онон айар абылан сайдарыгар быһыы-майгы кытары көмөлөһөр. Биһир матыып хаарчабар хаайтарбат, импрорвизациялаан тардыы салҕанан, сайдан барда, үгэскэ, үөрүйэххэ кубулуйда. Саха хомуһа ыллыр ымыыбыт, көтөр күөрэгэйдэтии буолар.

Саха дьонно дууһатынан ылынар, сахалыы куоласпыт сүннэ, национальной музыкабыт – хомуспут үйэлэри туораабыт үтүө сирэйэ оһуокай умсулданнаах ырыата, кылбайар кылыһахтаах тойукпут, норуот ырыалара буолаллар. Сахалар бэйэбит бэлиэтик биллэр-көстөр; сир-сир аайы сэргэнэр музыкалаах буолуубут баай, былыргыттан баар музыкальной фольклорбутун тутуһабытына кыалыаһын олох көрдөһүн иһэр. Хомуска улахан ситиһииттэригэр, норуоттан тахсыбыт талааннаах энтузиаст дьоннорбут уһараабат дьулуурдаах үлэлэрин түмүгэ буолар. Хомус дириг дьүрүскэнэ инникитин даҕаны сайдар уонна абылыыр ураты күүстээх.

“Талба талааннаахтар түһүлгэлэрэ” НФК салайааччыта НИКОЛАЕВА Р.Н., специалиһа СТЕПАНОВА Н.В.

Улуу Далаан олонхобут иитэр суолтата

нэн сирдэтэн, киһи аатын өрө тутан, Ийэ тыыннарын, Айыы санааларын туппутунан сырдыгынан сыдыаһа, дьон өйүн-сүрүһүн көмүскүү, үрдэтэ сылдьаллар. Онтон сорохтор абааһы тынынын батан, айыы суолуттан араһан, дьон-норуот сырдыгын, күөнтүүр күөмчүлүүр күүскэ кубулуйаллар, абааһылыы албын-көлдүүн, бэйэмсэх, сизэмэх, киһи буолалларын умналар, харананы баталлар.

Олонхо олох мөккүөрүн уус-

уран тыл көмөтүнэн, дьэҥкэ уобарастарынан айыт норуот өйүн-сүрүһүн мэнэтэ буолар. Хайа баҕарар киһи иннигэр икки аартык тосхойор – айыы уонна абааһы суола. Хайатын таларын, ханнык тускулу тутарын өйдүүр киһи өйдүүн, ылынар киһи ылыныан курдук чаһылхайдык олонхоҕо ойууланар.

Мөккүөр айыы дьонун сырдык санаата буолбут – былыттаах халлаанҕа быкпа-

тах (ыраас, кэрэ) кыыс туһуттан саҕаланар. Киһиэхэ олоһу биэрэр айыы күүс – дьахтар. Кини суох буоллаһына, кини абааһы тыыннаһаһына, кэхтии, төннүү, абааһытыһы баһыйар. Ол иһин мөккүөр бөҕө мөҥүүрүр, Айыы дьонно өлөлөрүн утуйарга холоон, кыыс туһугар дуолан охсуһууга кириилэр. Мөккүөргэ көннөрү күүс күөнтэһиитэ, кыах баһыйыта быһаарбат, манна Айыы бухатыра сырдык санаалаах, үтүө сизэрдээх, өркөн өйдөөх буолан, кыайыылаах таһар.

Орто дойдуга этиһии-охсуһуу, өлөрсүү-өһөрсүү, үтүө – мөкү, сырдык – хараҕа хабырыһыыта бүппэт, күн бүгүнгэ диэри салҕанан барар. Киһи орто дойдуга төрөөн, дьин аналын билбэккэ, элбэх сыһаны-халтыны оноруон сөп. Онтон саха киһитэ тыһыс айылҕа төрөөн, улахан сыһаны онгорор бырааба суох. Олонхо киһи өйүгэр-санаатыгар буолар охсуһууну салайар тускуллаах. Киһи бэйэтин мөкү өрүттэрин кыайарыгар көмөлөһүөхтээх, үтүө өттүн үрдэтиэхтээх. Киһи

бэйэтин иһигэр араас сыһа санаалар, адынаттар, кыыбаҕалар бааллар. Киһи бу быстах санаалары, имэҥнэри кыайыахтаах, уһун санааба, сырдыкка тардыһахтаах.

Саха ойуулуур-дьүһүннүүр ньымата былыргы олоһун кытта сибээстээх эбит, онтон ис хоһооно киһини иитэргэ аналлаах: айылҕаны харыстааһын, Айыы киһитэ диэн бигэргэтии, айылҕа күһүн муһутуур туһаны уонна кэскили оноруу.

Сайдыылаах XXI үйэ ыччата дириг толкуйдаах, дэгиттэр сайдыылаах, бэйэтин омук быһытынан киэн туттар, өй-санаа, эт-хаан өттүнэн чэбдик, сизэр-майгы, тыл-өс өттүнэн иитиллээх, айар дьобурдаах, кэлэр кэскилин үтүөҕэ-кэрэҕэ уһуйар, салайар кыахтаах буолуохтаах.

Айыы тынына, үтүө сырдык санаа салаллан, Аан дойду үтүө дьонун кытта эн-мин дэһэр, тэҥнээх доһор буолар дьонун иитэр туһугар бары санаабытын сааһылаан үлэлиэһин-хамсыаһын.

“Талба талааннаахтар түһүлгэлэрэ” НФК салайааччыта Р.Н. НИКОЛАЕВА

Инбэлииттэр Декадалара

Дойду үрдүнэн инбэлииттэр интэриэстэрин көмүскүүр тэрилтэни тэрийэргэ диэн ССРС Үрдүкү Сэбиэтин уурааҕар олобуран, 1988 сыллаахха Нурбаҕа уопастыба олохтоох салаата аан бастаан үлэтин саҕалаабыта.

Онно бастакы бэрэссэдээтэлинэн Дмитрий Иннокентьевич Аргунов, бухгалтер-инструкторынан мин, Данилова Александра Никифоровна, үлэбин саҕалаабыппыт. Бастакы сылбытыгар тэрээһин ситэ чокуллубакка, олох да хамнаһа суох үлэлээбиппит, көрбөттөрү, истибэттэри барыларын хабаан туран. Ол саҕана барыта испиһэк, талон бириэмэтэ буолан, дьон-сэргэ кыһалҕата элбэх этэ. Оройуонга кэлэр фонда быһытынан тырыллар табаардартан ураты, инбэлииттэри лимити таһынан чэпчэтиллибит бородуктанан-табаарынан хааччыйарга бэрэссэдээтэлбит Дмитрий Иннокентьевич элбэхтик туруорсан, дыаал тахсарын ситиспиппит. Баанга счот арыларбытыгар ирдэнэр 12 тыһынчабыт суох буолан сүбэлэһэммит, көрдөһөммүт, райком профсоюзунга көмөлөһөн арылбыппыт, ону билинэнгэ диэри умнубаппын. Бастаан тэриннэспит устатыгар «Алматы Якутии» гендиректора Пискунов В.В. харчынан көмө оҕорбута. Сэмэн Никиппэрэбис Романов райпотребсоюз салалтатын, торговый отделын кытта сүбэлэһэн баран, 1-2 группалаах уонна оҕо эрдэхтэн инбэлииттэргэ талон анаан биэрэр буолтара.

Бэрэссэдээтэлбит Дмитрий Иннокентьевичтын олус тапсан 1993 сылга диэри үлэлээбиппит. Онтон 10 тахса сыл, ол аага 2003 сылга диэри Ким Васильевич Савиновтын эмиэ тапсан, дьон туһа диэн биир өйгө-санааҕа киирэн үлэлээбиппит. Үлэбин сыаналааннар "Бүтүн Арасыйытааҕы инбэлииттэр обществоларын бочуоттаах чилиэнэ" диэн бэлиэ знак биэрбиттэрин наһаа үчүгэйдик саныбын. Саамай үһүнүк бииргэ үлэлээн ааспыппыт - Ким Васильевич. Кини сокуоннры билэрэ, туруорсара, ситиһэрэ элбэх этэ, барыта түмүктээх буолара. Ол кэмгэ үһүс киһинэн исписэлиис Чапандаттан сылдыр эдэр киһи, 2 группалаах инбэлиит Усов Роман Михайлович үлэлээбитэ.

Үлэлээн ааспыт кэмнэрбин хаһан да умнубаппын

Кини эдэр инбэлииттэри кытта үлэтин саҕалаабыта. Урукку бэчээттир машинкаҕа кини бэчээттир этэ. Үчүгэй баҕайытык үлэли сылдыан ыарыгыта бэргээн уурайбыта. Роман Михайлович олус толоругас, үлэлиир кэмигэр үлэ бөвөнү ыппыта.

Кэлин исписэлиһинэн Михайлов Дмитрий Александрович үлэлээбитэ. Ким Васильевич улахан кыһалҕа уурайбытын кэннэ үһүс бэрэссэдээтэлбинэн Дмитрий Александрович уонна ол кэмгэ хараҕынан көрбөттөр уопастыбаларын салайааччыта Владислав Николаевич Николаев үлэлиир кэмнэригэр ити билигин баар инбэлииттэр 2 этэстээх дьиэтин тутуутун саҕалаабыппыт. Үп-харчы тийбэт буолан бэйэбит сүбэлэһэн спринт-лотерея тэрийэн, кыра да соҕус буоллар, үбүлэммиппит. Маартан дьиэни атылаһан киллэттэрэн тутуутун саҕалаабыппыт. Лотереябыт билиэттэригэр ол да кэмгэ көмөлөһөөччүлэригэр Светлана Дмитриевна Гаврильева, Татьяна Алексеевна Захарова көмөлөһөннөр төһүү күөс буолтара. Кыайы кунун лотереятын, спринт-лотерея билиэттэрин батарыга саамай элбэҕи Светлана Дмитриевна Гаврильева атылыгыр буолара. Хонтуорабыт тутуута үксүн уопастыбабыт чилиэннэрэ ис-тас үлэҕэ субуотунньуктарынан, муох хомуйааһына да буоллун, инбэлииттэр көмөлөрө өрүү баар, улахан этэ. Манна кулгааҕынан истибэттэр уопастыбалара, Иванов Семен Егорович дьонно, бэркэ үлэлэспиттэрэ. Лобун, дангын буорун кутууга 1 оскуола үөрэнээччилэрэ улахан көмө буолтара.

Федоров Роман Иванович ахтан-санаан аһар тоҕоостоох. Кини 1991-2000 с. Нурба оройуонун дьаһалтатын социальнай боппуруостарга солбуяаччыта этэ. Инбэлииттэргэ өнөтө элбэх, өйүүр-өйдүүр этэ. Боппуруос үөскээтэ да киниэхэ сүбэлэтэрибит, этэрбит, быһаартарарбыт. Илья Гаврильевич Тогуллахов солбуллубат ревизионнай хамыһыһа бэ-

рэссэдээтэлинэн сылдыбыта, мэлдьи сүбэлиир-амалыыр, ыйар-кэрдэр буолан көмөтө эмиэ элбэх этэ.

Араас култуурунай тэрээһиннэрбитигэр мэлдьи бииргэ сылдыр баяниспыт - Маалыкай, төрдө Хатыы киһитэ Петров Петр Васильевич, Илья Гаврильевич Тогуллахов, Виктор Елисеевич Ефремов буоланнар, Арасыйыа, Дальнай Восток бэстибээллэрин хас да төгүллээх лауреаттара буолбуттара. Быстапкаларга мэлдьи кыттар инбэлииттэрбит Скобелев Владимир Семенович, Иванов М.Н., Плотников Прокопий Николаевич этилэр. Кинилэринэн кизн туттар этибит. Өрөспүүбүлүкэҕэ инбэлиит оҕолорго туһуламмыт, онтон да атын култуурунай тэрээһиннэргэ араас сылларга лауреат үрдүк ааттарын ылбыт Семенова Женья, Иванов Артур, Иванова Инна, Бордей Аэлига, Иванова Саргы, Ушканова Настя, Николаева Мира, Данилова Аня, Павлова Анна, онтон да атыттары ааҕа туруохха сөп этэ да, сааһыран, өр кэм аһан умна быһыытыбыппын баалааман дуу.

Биһиги уопастыбабыт ытар үлэтигэр ыкса сибээстээхтик Нурба улуунун баһылыгы социальнай боппуруостарга солбуяаччыта Руслан Васильевич Андреев, Социальнай көмүскэл начальнига Виктор Алексеевич Васильев куруук көмө-тирэх, сүбэ-ама буолаллара. Нэһиликтэр бэрэссэдээтэллэрэ талыллан бэркэ үлэлээбиттэрин ахтан-санаан аһар тоҕоостоох. Ол курдук, Антоновка 1-кы бэрэссэдээтэлин Лабашев Гаврил Дмитриевичи, Кононов Афанасий Семеновичи, Татьяна Гуляеваны, Чапандаттан Николаев Иван Адамовичи, Маалыкайтан Слепцов М.Н., Дьиикимдэттэн Михайлов Владимир Петровичи, Малдыафартан Степанова Маргарита Софроновнаны, Хатыыттан Сергеева В.А., уо.д.а. Биһиги уопастыбабытыгар мин үлэлээбит кэмнэрбэр куруук бэйэлэрин ис санааларыттан көмөлөспүт, илии-атах буолбут, сүүрбүт-көппүт дьоммутугар Гаврильева Светлана Дмитриевна, Захарова Татьяна

на Алексеевна, Гуляева Татьяна Васильевна, Кердинскэй Эдуард Ивановичка улахан махтана саныбын. Саахымакка, дуобакка куруук кыайы аргыстаах Васильев Алексей Алексеевичи, Иванов Николай Куприяновичи, Федотов Прокопий Дмитриевичи, Тогуллахов Илья Гаврильевичи, остуол тенниһин баһылаабыт Иванов Марьян Михайловичи, онтон да атыттары (бырастыгы гынын, кэм-бириэмэ элбэх ааспытынан кими эмэ көтүппүт буоллахпына, баалаабаккытыгар көрдөһөбүн).

Ол да саҕаттан уопсай ыарыынан, көрбөттөр, истибэттэр уопастыбалара диэн бииргэ туһан үлэлээбиппит уонна күн бүгүн да бииргэ биир уопастыба иһинэн үлэли-хамсыы сылдылларыттан истэ-көрө үөрөбүн. Итини этэн-санаан туран, Арасыйыаҕа бастакынан 1992 сыллаахха Саха сирин инбэлииттэрин көмүскэлигэр сокуон тахсан, онно олобуран Республиканскай региональной уопастыба салайааччылары Ефимов Г.Д., Климентьев В.Л., оройуон салалтата Варвара Андреевна Петрова тирэх буолбуттара. Ол курдук, улууспутугар биллэр-көстөр үлэлээх Реабилитация киингэ Антоновка сэбиэдиссэй Кузьмина Октябрина Прокопьевна, Убайаанна улахан Реабилитационнай киингэ - Тихонова Розалия Михайловна, ДИПИга - Котоконова Валентина Никифоровна олус таһаарылаахтык салайан, үлэлээн ааспыттара. Нурбаҕа бу тэрилтэлэр баар буолалларыгар, баараҕай былаанга быһаччы олоххо киллэрситит үтүөлээх биир дойдугаахтар бытын, Ил-Түмэн депутаттарын Антонина Афанасьевна Григорьеваны, Владимир Михайлович Прокопьевы ахтыбат, махтамат буолуохпутун сатаммат. Дьэ, ити курдук, аан маннай саҕаланыабыттан 1984 сыллаахха 2 группалаах инбэлиит буолуохпуттан, бу уопастыбам тэриллибэтигэр тэрийсипит дьоллоохпун диэн туран, инбэлииттэри кытта үлэҕэ 18 сылбын анаабыппыттан астына дуоһуйабын.

Бүгүн инбэлииттэр уопасты-

тыбабытыгар сангалы тыһынан саҕа үлэһиттэр сүүрүннэн үлэли сылдыллар. Бэрэссэдээтэл Александр Еремеевич Алексеев, исписэлиис Степан Степанович Иванов (Романович), бухгалтер Мария Александровна Васильева уопастыбабыт бигэ туруктанарыгар олохтоохтук үлэли-хамсыы сылдылларын, кыһалҕалаахтарга сылаас сыһыаннаахтарын көрө-билэ астынабын.

Сааһырдарбын да билигин таах олорбоппун. Оройуонга ытыллар култуурунай тэрээһиннэргэ кылынан, баайынан, лоскуттарынан тигилэрбинэн кыаҕым баарынан кыттабын. «Кыталык» ДК «УТУМ» үңкүү ансаамбылыгар кыттабын. Зинаида Тарасовна Петрова салайытынан международнай, республиканскай, араас таһымаах куюнкуустарга эрдэ кытыталаан лауреат, дипломант буолан турабыт коллективыман. Бу таһынан билигин Антоновкатааҕы "Кэрэли" хомус ансаамбылыгар сөбүлээн сылдыбын. Салайааччыбыт Николаева Күннэй Семеновна. Билигин санаатахха, кэргэним бархасан Петр Павлович Данилов киһи үтүөтэ этэ, кини миигин өйдүүр, өйүүр, көбүлүүр буолан да сырыттаҕым. 44 сыл бииргэ эйэ-дэмнээхтик олорон аастахпыт, бу олохтон ыалдьан туоруор диэри. Уоллаах кыыстаахпын, 4 сизннээхпим.

Түгэнинэн туһанан, махтаһыам этэ алтыһан кэлбит уопастыбам бары чилиэннэригэр уонна бу кэккэ сылларга биһиги кыһалҕабытын толору өйдүүр, ураты болҕомтону уураар улууспут баһылыгар Алексей Михайлович Иннокентьевка, Нурба куораттыгэр эдэр, саҕа баһылыгар Геннадий Васильевич Игнатьевка биһиги барыбыт аатыттан махталбытын, дьон туһугар үлэһит эһигини мэлдьи кизэргэтэ, сайыннара турдун диэн сахалыы сылаас алгыспын тиэрдэбин.

1984 сылтан 2 группалаах инбэлиит, Нурба куорат Бочуоттаах олохтооҕо, үлэ бэтэрээнэ, Бүтүн Арасыйытааҕы инбэлииттэр уопастыбаларын Бочуоттаах чилиэнэ, Социальной сулуспа туйгуна, "Өрөспүүбүлүкэтээҕи инбэлииттэр уопастыбаларын сайдытыгар кылаатын иһин" бэлиэ знак хаһаайына ДАНИЛОВА Александра Никифоровна

Нурбатааҕы көрбөттөр уопастыбалара кыһынҕы спортивной остуол оонньууларыгар кытынна

Нурбатааҕы көрбөттөр уопастыбаларын бэрэссэдээтэлэ Светлана Семеновна Яковлева ааҕааччыларга сонунун үлэһиннэ.

- Сэттинни 27-28 күннэригэр Дьокуускай куоракка кыһынҕы күрэхтэһиигэ харахтарынан мөлтөхтүк көрөр дьонно остуол оонньууларыгар күрэхтэһии буолан ааста.

27-с чыһыһылааҕа дуобакка күрэхтэһиигэ 17 оонньоочтуттан Нурбаттан Антонина Ксенофонтова кыттан, IV-с миэстэни ылары ситистэ. Манньык хабааннаах улахан күрэхтэһиигэ Антонина Васильевна бастакы кыттааһына буолар.

Сэттинни 28 күнүгэр «Катомино», «Квест», «Галактика» остуол оонньууларын күрэхтэһиилэригэр элбэх оонньооччу кытынна. «Галактика» остуол

оонньоутугар Антонина Ксенофонтова, «Квесткэ» - Валентина Афанасьевна, «Катоминаҕа» - Дима Анисимов - IV-с миэстэлэри ыллылар.

Сэттинни 30 күнүгэр харахтарынан мөлтөхтүк көрөр дьонно шоудаун (остуол тенниһэ) күрэххэ 16 оонньооччу кыттыбытыттан Михаил Егоров III-с миэстэ буолла.

Антонина СЕМЕНОВА

 Год труда

Профессия речника - это выбор людей сильных волей и духом, которых объединяет тяжелый труд, целеустремленность и ответственность. Профессионализм и добросовестный труд каждого из них позволяют достигать отличных результатов в условиях Крайнего Севера. Каждый якутский речник знает, что кажущаяся романтика профессии - это лишь верхушка айсберга, а под ней кроется тяжелый ежедневный труд, сопряженный с отвагой, смелостью и решительностью. Перевозка грузов по рекам и морям - мероприятие очень ответственное и серьезное.

Ровно 12 лет назад Герман Серафимович и Зоя Васильевна Титовы - мои дедушка и бабушка, с головой погрузились в речную романтику. Еще не зная о всех тонкостях, рисках и нюансах судоходства, максимально неподготовленные, они смело и с энтузиазмом начали свою трудовую деятельность в речном деле - приобрели первый самоходный паром. Так на р. Марха, Нюрбинского района впервые начал свои трудовые будни паром «Жатайский-1».

Через год приобрели второй самоходный паром - «Владимир Карпец». Работает судно на паромной переправе ФАД «Виллюй», в с. Кюндядя. Перевозка пассажиров, транспорта - вот основные задачи паромов. На протяжении всего навигационного периода круглосуточное дежурство на реке.

Сейчас мои дедушка и бабушка на буксирном катере «Эльгяец»

Дело всей жизни семьи Титовых

 Мои дедушка и бабушка Герман Серафимович и Зоя Васильевна Титовы

ец» с сцепленной 400-тонной баржей обеспечивают перемещение жизненно важных грузов по Виллюйской группе улусов нашей республики, начиная с р. Лена вплоть до устья р. Виллюй, с. Крестях Сунтарского района, по р. Марха, до вахтового поселка Накын.

Ежегодно с начала навигации они завозят на свой страх и риск по мелководному (несудоходному) ходу р. Марха весь сезонный груз промышленного гиганта нашей республики - «АК АЛРОСА». Рискованное, потому что преодоление р. Марха из-за опасных порогов, каменистых и галечных пере-

катов является почти невыполнимой задачей. Очень сложный маршрут, требующий большого опыта, терпения и отваги. При этом очень большую проблему создают ограничения, связанные с обмелением рек, они значительно снижают грузооборот речного транспорта. Простои в ожидании осадков, пробои на барже, изнуряющая жара летом - вот лишь малая часть тяжелой стези речников.

Только в прошлом, 2022 году на производственную площадку Накынского месторождения было завезено 2000 тонн производственно-строительного материала, продуктов питания

 Буксирный катер «Эльгяец», Якутск

 Самоходные паромы «Владимир Карпец» и «Жатайский-1», р. Виллюй, с. Кюндядя

и запасных частей.

Нынешний навигационный сезон оказался особенно сложным - дефицит осадков и высокая температура воздуха в летне-осенний период привели к сильному обмелению порогов. И как итог - двухмесячный простой в летнюю изнуряющую жару в ожидании дождей.

«Но несмотря ни на что романтика судоходства по-прежнему жива. Например, у нас в команде сейчас около 20 человек, многие из них потомственные речники. Хотя сама специфика работы на судне, особенно в период летней навигации очень тяжелая - оторванность от дома, круглогодичная

вахта, целые месяцы без выходных - случайных людей на море и на реке нет. Это состояние души! И призвание», - однажды сказал мне мой дедушка. Мне очень запомнились эти слова.

О благодарности и признании за их нелегкий труд свидетельствует множество почетных грамот, медалей и памятных подарков. Моя бабушка - Почетный работник транспорта РС(Я). Я очень рада, что они нашли дело всей своей жизни и горжусь, что они вносят неограниченный вклад в развитие нашей республики.

Валерия ПОТАПОВА,
13 лет

 Консультация специалиста

В преддверии Нового 2024 года необходимо помнить несколько правил по выбору сладкого подарка, чтобы порадовать детей и близких людей вкусным, качественным и безопасным сладким подарком.

Сладкие новогодние подарки стоит приобретать в местах организованной торговли (магазины, супермаркеты, официальные рынки).

При покупке обратите внимание на этикетку упаковки, маркировку пищевой продукции, на которой должны быть следующие сведения:

- 1) наименование;
- 2) состав;
- 3) количество;
- 4) дата изготовления;
- 5) срок годности;
- 6) условия хранения пищевой продукции, в том числе и после вскрытия упаковки;
- 7) наименование и место нахождения изготовителя пищевой продукции или фамилия, имя, отчество и место нахождения индивидуального предпринимателя - изготовителя пищевой продукции, наименование и место нахождения уполномо-

Рекомендации Роспотребнадзора по выбору сладких новогодних подарков

ченного изготовителем лица, наименование и место нахождения организации-импортера или фамилия, имя, отчество и место нахождения индивидуального предпринимателя-импортера;

8) рекомендации и (или) ограничения по использованию, в том числе приготовлению пищевой продукции в случае, если ее использование без данных рекомендаций или ограничений затруднено, либо может причинить вред здоровью потребителей, их имуществу, привести к снижению или утрате вкусовых свойств пищевой продукции;

9) показатели пищевой ценности;

10) сведения о наличии в пищевой продукции компонентов, полученных с применением генно-модифицированных организмов.

11) единый знак обращения продукции на рынке государства - членов Таможенного союза.

Срок годности устанавливается по самому скоропортя-

щемуся продукту, входящему в состав продукта. Необходимо выбрать набор с самой близкой ко дню покупки датой фасовки - тогда конфеты, вафли и печенье будут более свежими.

При выборе подарков предпочтение стоит отдавать тем, в составе кондитерских изделий которых содержится минимум пищевых добавок, консервантов, гомогенизированных жиров и масел.

Также у Вас есть возможность самостоятельно сформировать сладкий подарок, купив любимые конфеты своих детей, оформить их в красивую упаковку, положить любимую игрушку, и ребенок будет рад.

Обратите внимание на наличие потенциальных аллергенов, к которым относятся - ядра абрикосовой косточки, арахис, их использование в питании детей не рекомендуется. Следует отметить, что карамель, в том числе, леденцовая, не рекомендуется для наполнения детских наборов, так же, как и кондитерские изделия, содержащие ал-

коголь более 0,5 % этанола.

В состав качественного сладкого набора могут входить шоколад, конфеты (желейные, вафельные, с начинкой из суфле), вафли, пряники, печенье (бисквитное, галетное), мягкий ирис, пастила, зефир и мармелад.

Последние два компонента являются наиболее безвредными, ввиду меньшего количества сахара по сравнению с другими сладостями. Помимо этого, в мармеладе и зефире содержится пектин, полезный для пищеварения.

В составе сладостей должны отсутствовать: усилители вкуса и аромата, консерванты (E200, E202, E210, E249), синтетические красители, ароматизаторы идентичные натуральным, гидрогенизированные масла и жиры, а также натуральный кофе. Натуральные красители и ароматизаторы допускаются.

Внутри подарка вместе с кондитерскими изделиями может находиться игрушка, она должна быть в отдельной упаковке,

предназначенной для контакта с пищевыми продуктами. Но стоит помнить о возрастных ограничениях и технике безопасности. Так, игрушки для детей до 3 лет не должны содержать натуральный мех и кожу - это достаточно сильные аллергены. Также игрушка не должна содержать стекла и других бьющихся материалов, мелких деталей, в том числе, размер которых во влажной среде увеличивается более чем на 5%.

Сладкий подарок советуем хранить при температуре 15-17 градусов, иначе из-за нарушения условий хранения шоколад может покрыться белым налетом.

По Вашему требованию продавец подарка обязан предоставить документы, подтверждающие качество и безопасность всех составляющих компонентов подарка, а именно декларации соответствия, транспортные накладные.

ТО Управления Роспотребнадзора по РС(Я) в Нюрбинском районе

Редакция почтата

Уйулҕа ыйын түмүктэриттэн

Алтынньы ый ортотугтан сэттинньи ый ортотугар диэри уйулҕа ыйа биллэриллибитэ номноу хаһыс да сыла буолла. Быйыл да, урут да буоларын курдук, биһиги оскуолабытыгар бу ыйга аналлаах араас тэрээһин буолан ааста.

Ол курдук, биһир сэргэх тэрээһин алын сүһүөх уолаттарыгар буолла. Өрөйө-чөрөйө көрбүт уолаттар бэйэ салайан ыьтар массыналарын тутан кэлэн «Автораллига» кыттан үөрдүлэр-көттүлэр. Кинилэр эрэ буолбакка, көрөөччүлэр, ыалдыааччылар сүргэбит көтөбүдүннэ. Уолаттар эрийэ-бурыйа оноһуллубут суолунан массыналарын "ыьтан" бэйэлэрин кыахтарын көрдөрдүлэр.

Киһиэхэ бэрт кыра да наада! Сэттинньи ый 16 күнүн оҕолор сүргэлэрэ көтөбүдүннэ олус сэргэхтик атаардылар. Бу күн минньигэс вата сиэн

сирэйдиин-харахтын сырдаан олус үөрдүлэр-көттүлэр. Хас биһирди киһи сөбүлээн аһыыр астаах, туспа кистэлэнгэ рецеттээх. Онтон "оливье салат" диэтэххэ, киһи Санга дьылы саныыр, оҕуруот аһыттан салааты сизэтэбинэ куйаас күннээх самаан сайын киһи өйүгэр көтөн түһэр. Икки нэдиэлэ суботатыгар бастаан улахан кылаастар, онтон орто сүһүөх оҕолоро ас астаан күрэхтэстилэр. Кылаас аайыттан түөртүү оҕо бэлэм кэлэн бу күрэххэ кытынна. Көрүөххө судургу салааттар араас быһыылаахтык кизгэтиллэн, туспа тумаланан амтана араас буоларын бу күн амсайан биллибит.

Бу курдук уйулҕа ыйын тэрээһиннэрэ сэргэхсийиини таһаардылар, сүргэни көтөхтүлэр.

ЛИ М.В.

Исписэлиис сүбэтэ

Сүөһү сүтүктээхтэргэ көмө

Үйэ сайдан истэбин айы Саха сирин бэтэринээринэй сулууспата тэнгэ хардылаһан иһэр. Ол курдук, 2020 сылтан саҕалаан РегАгро - сүөһүнү-сылгыны учуоттуур ситим үлэһэ киирибит. Бу ситимгэ олобуран сүөһүлэр кулгаахтарыгар бииркэ илиллэр буолбута. РегАгро ситимин ынах сүөһүгэ аналлаах бииркэтэ икки араастаах буолар. Улахан - ыраахтан көрөргө табыгастаах, 5 нүөмөрдээх, кырата - анал тэрилиинэн (сканерынан) аабыллар, 15 нүөмөрдээх. Онтон сылгыларга тириитин иһигэр угуллар микрочип буолар, кулгаахтарыгар илиллэр анал бэлиэтэ суох, сканерынан эрэ аабыллар.

Олохтоох нэһилииннэ сыһаны-сонуну бастаан сэргээбэтэ, утарсааччылар да бааллара.

Кэлинни сылларга ынах төбөтүгэр субсидия көрүллэр буолуобуттан, бэйдиэ мэчирэнгэ сылдыар сүөһү элбээбитэ көстөр. Күһүн буолла даҕаны сүөһү кэринэр идэлээх, үксүн субай сүөһү. Онон бу кэмгэ сүөһү сүтүктээх дьон элбиир, социальная ситимнэргэ биллэри бөҕө буолар, ким хас төбө сүтүктээбин, өҥнөрүн-түүлэрин ыйыылаах. Сылын айы манньк кыһалҕа үөскүүрүн иһин, быйыл Нурба улуунун Марха куустатын бэтэринээрдэрэ түмсөн, уопсай «Сүөһү сүтүктээхтэр» диэн социальная ситимгэ бөлөх тэриннилэр. Марха куустатыгар 7 нэһилиэк киирсэр.

Бары чугасты сытар буоланнар, атын нэһилиэк сүөһүтэ сылгыта атын нэһилиэккэ тийэрэ үгүс. Бэйдиэ сылдыар сүөһүлэр хаһаайыттарын булалларыгар РегАгро бииркэтэ олус туһалаата. Сүөһүлэри тутан-хаайан, хаартыскалаан, бииркэ нүөмэрин сүтүктээхтэр бөлөхтөрүгэр ыгыталыылларын, бэтэринээрдэр РегАгро ситимтэн көрөн, тутатына хаһаайын аатын-суолун, нэһилиэгин, төлөпүнүн нүөмэрин кытта этэн биэрэллэр. «Сүтүктээх сүүс аныылаах» диэн мээһэҥэ эппэттэр, манан сизтэрэн бэйэ-бэйэҕэ көмөлөсүһэн, элбэх ыал сүтүктэрин булаттаатылар.

Сүөһүнү бииркэлээһин туһалааһын билэн, сэнгээрэн, дьон билигин улгумнук бииркэлээһини ыьттарар буолла. Билинни туругунан Нурба оройуонугар бииркэлээһин үлэтэ тигинэчи барар, уопсайа 13 тыһыынчаттан тахса сүөһү хабыллан турар.

Сүөһү иитээччилэргэ тэттик сүбэлэр:

- саас сүөһү сиргэ барарын саҕана (түүлүү иликтэринэ) хаартыскаҕа түһэрэр буолун;
- кулгаахтарыгар баар бииркэлэрин нүөмэрин сурунаны ылын, хаартыскалаан;
- сүөһү муһун кырааскалаатахха сайыны быһа сылдыар;
- өскөтүн кулгаахтары бииркэлэрэ түһэр түгэнигэр, сылдыбыт сиригэр бэлиэ баайын, түспүт нүөмөрдээх бииркэтин чөкө уурунун;
- идэһэ буолбут эбэтэр сүппүт сүөһүлэргитин бэтэринээрдэргэ этэннит РегАгро ситимтэн таһаартары.

Д.И.Павлов аатынан Өнгөлдөө орто оскуолатын 95 сылыгар

Үбүлүөйгэ аналлаах ситиһиилэрбит

Ахсынньы 8 күнүгэр Өнгөлдөө нэһилиэгэр сарсыардаттан кэли-бары, кирири - тахсы кэтэһиллэр. Бу күн нэһилиэк орто оскуолата 95 сааһын, бу оскуолаҕа 41 сыл устата директордаабыт Аҕа дойду сэриитин бэтэреэнэ, Саха Өрөспүүбүлүкэтин Үтөлээх учуутала, «Кыһыл Сулус» орден кавалера Дмитрий Иванович Павлов 95 сааһын өрөгөйдөөхтүк бэлиэтиргэ бэлэмнэнэбит.

Сарсыарда оскуола айаҕар араас мааркалаах массыына тобуоруһуо, элбэх киһи, ыалдыт кэлиэ. Бу күнүгэ бырагыраама быһыытынан «Павловскай ааҕылар» НПК, «Выпускниктар быыстапкалара», «Көлүнэлэр көрсүһүүлэрэ», «Төрөөбүт төрүт тылыт сүмэтин ингэрбит учууталга махталыт» төгүрүк остуол о.д.а. тэрээһиннэргэ учууталлары, үөрэнээччилэри, ыалдыттары күүтэбит.

Дмитрий Иванович Павлов баай олоһун историятын билбэт олохтоох, үөрэнээччи суоһун тэнгэ. Бу да сырыыга ыалдыттар Д.И.Павлов аатын ааттаан кэлэр буолуохтаахтар.

«Киһи олоһорун тухары үөрэнэр» диэн кынаттаах бэргэн тыл этиллибит эрэ буолбатах. Бу олоххо баар суол - киһи туох эмэ саһаны чопчулаатаһына, түмүгүн таһаардаһына, онтун хайаан да бар дьонун дьүүлүгэр таһаарар, үллэстэр, сыаналаттар буоллаҕа. Ол сиринэн сыл устата хас эмэ араас НПКлар буолаллар, онно учуутал, иитээччи, үөрэнээччи туох эмэ саһаны, сонуну, толкуйу тэниэн, чопчулаан таһаарар. Биһиги Учууталыт Дмитрий Иванович үлэлирин тухары ааҕар, сайдар туһугар төһө эмэ үлэлээтэҕэ, билбэтин билэ сатаан ааҕара, сурунана, көрбөтөбүн-истибэтэбин сонурҕаан ыйыталаһара-туоһулаһара. Куруук тугу эрэ бэлиэтэнэ-суруна сылдыар буолара. Маны барытын туһанан НПКбытын «Павловскай ааҕылар» диэн ааттаан, эрдэттэн балаһыаньатын бигэргэттэрэн, тарҕатан, оройуон оскуолаларыттан, уһуйааннартан кыттааччылары күүтэбит.

Бу саас ытыллыбыт үбүлүөй иннинээҕи тэрээһиннэртэн сизтэрэн, үгүс элбэх күрэхтэргэ кыттан, оскуолабыт аатын ааттаан бүгүңнү күңгэ кэллибит. Үгүс ситиһиилээхпититтэн бары долгууа үөрэбит. Учууталыт аатын түһэн биэрбэтибит. Ол курдук, Маа-

лыкай түөлбэтигэр ытыллыбыт оройуоннааһы эдэр эрдьон күрээҕэр «Бастың специалист» «Идэм - олоһум илгэтэ» 1 степеннээх лауреат аатын информатика учуутала Григорьев Антон Васильевич, улууска «Мин бастақы уруогум» күрэххэ 3 миэстэни английскай тылын учуутала Степанова Юлия Вадимовна, оройуоннааһы «Кылаас салайааччыта-2023» күрэххэ Филиппова Нюргуяна Викторовна 2 миэстэни ылыттар оскуола методическай таһыма балачча үрдүгүн көрдөрөр.

Ону таһынан улуустааһы үөрэнээччилэр олимпиадаларыгар Иванова Алгыстаана 1 м. (нуучча тыла), Семенова Полина 2 м. (нуучча литературата), Егоров Арылхан 3 м. (математика), Семенова Полина 1 м. (экология), Петрова Күннэй 1 м. (химия), Филиппова Олеся 1 м. (психология), Иванова Алгыстаана 1 м. (английскай тыл), Иванова Алгыстаана 1 м., Петров Алеша 3 м., Соловьева Алена 3 м. (саха литературата), Иванова Алгыстаана 2 м. (география) ылар чизэскэ тиксибиттэрэ үөрэтэр учууталларын сыралаах үлэлэрин түмүгэ буолар. Ону таһынан араас таһымнаах күрэхтэргэ оҕолору кытыннаран, ыраахтан да олорон кытыгыны ылабыт. Ол курдук «Палитра культуру» 5-с аан дойдутааһы күрэххэ «Уус-уран ааһыыга» 2 миэстэни, Өрөспүүбүлүкэтээҕи П.А.Ойуунускай 130 сылыгар аналлаах уус-уран ааһыыга эмиэ 2 миэстэни Иванова Мичийэ ылан үөрдэ. Оройуоннааһы П.А. Ойуунускай 130 сылыгар аналлаах уруһуй күрээҕэр Соловьева Алена, Филиппова Олеся 2 м. ылылар. Э.К.Пекарскай 165 сааһыгар аналлаах өйтөн суруйуу өрөспүүбүлүкэтээҕи күрээҕэр 2 үрдэли Андреева Анна ылла. Хас биһирди ааттаммыт үөрэнээччи аатыгар кинини уһуйар, үөрэтэр учуутал аата баар, үлэтин түмүгэ тахсар.

Учууталлартан улууска ытыллар НПКҕа кыттан уопуттарын тарҕаталлар. Иванова Л.Е. патриотическай иитиигэ, Никитина А.И. доруобуйатынан хааччахтаах оҕону кытта үлэҕэ санааларын үллэстэн 3 м. тигистилэр. Ону таһынан Никитина А.И. өрөспүүбүлүкэтээҕи доруобуйатынан хааччахтаах оҕону кытта үлэлиир учууталлар ортолоругар ытыллыбыт өрөспүүбүлүкэтээҕи күрэххэ бастаан «Учитель особой заботы» ааты ылбыта. Учууталлар иитэр-үөрэтэр таһымнарын үр-

дэтэллэрин таһынан араас кэриннээх күрэххэ кытталлар. Ол курдук «Уһуйааччы уонна педагог» өрөспүүбүлүкэтээҕи күрэххэ оройуон аатыттан киирсэн Саввинова Анна Ивановна уонна эдэр учуутал Григорьев Антон Васильевич 3 миэстэни ылан, Анна Ивановна «Уһуйааччы» знагынан бэлиэтэммитэ.

Биһиги оскуолабыт (директор Васильев С.В.) улуус иһинэн ытыллыбыт күрэххэ «Лучший образовательный проект» номинацияны ылары ситиспитэ. Бу бырайыагынан сыл устата араас хабааннаах тэрээһиннэр ытыллыбыт күрэххэ «Лучший педагогический дьаарбанкаҕа эмиэ бастыңынан ааттаммыта. Оскуолаҕа «Точка роста» кабинеттар аһыллан үлэлииллэр. Ол быһыытынан Нурба оройуонугар «Моя профессия - IT» күрэххэ кыайылааһынан тахсыбыта. Вордскиллс күрээбин салаатыгар Сивцева Нари-Яна 3 м. (алын сүһүөх учуутала), Егоров Арылхан 1 м. (разработка игр и мультимедийных приложений) ылан, салайааччыларыгар үөрүүнү бэлэхтээтилэр. 2021-2022 сыллаах үөрэх түмүгүн оскуола үөрэх өттүгэр ситиһиилээхтик түмүктээн, үөрэнэн бүтэрбит выпускниктарыт аттестат ылан, сөбүлүүр идэлэрин талан үөрэххэ да киириилэрэ үлэ былааннаахтык барарын, учууталлар бары биир сомоҕо күүс буолан үлэлииллэрин туоһута.

Оскуолаҕа үлэлээн ааспыт учууталлары кытта көрсүһүү, төгүрүк остуол күүтэр. 91 сааһын туолар РФ үөрэтиритин туйгуна, «Учительская слава» бэлиэ хаһаайката Ида Прокопьевна Филиппова уһуйааччы-учуутал быһыытынан кэлэн санаатын атастаһа, сүбэ-ама биэриэ диэн күүтэбит. Кини үлэли кэлбит 1956 сыллааһы оскуолатын уонна билинни оскуола туһунан ирэ-хоро кэпсэтиэхпит диэн эрэнэбит.

Өнгөлдөө орто оскуола 2004 сыллаахтан Дмитрий Иванович Павлов аатын дьобундук сүгэр. Ытык киһи төрөөбүт-үөскээбит, үөрэммит оскуолатын үлэтинэн оройуон киэн туттуон туттар. Барыга инники буоларга дьулуһабыт, үөрэнэбит. Бу өрөгөйдөөх куммүтүгэр да оройуон иһигэр биир ситиһиилээх оскуолалар истэригэр киирэрбитинэн киэн туттабыт.

45 сыл педагогическай ыстаастаах бэтэреэн учуутал НИКИТИНА А.И.

Редакция ыалдьыта

Ньурба Ньурбачаанттан төрүттээх, СӨ культуура тыгунна, СӨ мелодистарын сойууһун чилиэнэ, продюсер, «Добун» устуудьуйа салайааччыта Антон Иванов бүгүнтү хаһыаппыт ыалдьытынан буолар. Кини быйыл эстрадаҕа үлэлээбитэ 25 сыла туолбутунан, Антон Владимировичтын куйаар ситимин нөнгүө кэпсэтибин ааҕааччыларга тиэрдэбин.

●●● - Ахсынньы 9 күнүгэр «Ньурба уота ыгырар» кэнсиэр Дьокуускайга буолуоҕа. Биер дойдулаахтарбын, Ньурбаттан тахсыбыт талааннаах ырыаһыттарытын барыларын түмэн кэнсиэр онорбут киһи диэн уруккуттан баҕа санаалаах этим. Онук түгэн көһүннэ. Өссө биер төрүөтүнэн үлэлээбитим 25 сыла буолла.

●●● - **Антон Владимирович, айар үлэн 25 сылынан эҕэрдэлибин. Биер дойдулаахтаргың ойүүрүң хайҕабыллаах дьыала, ол аата төрөөбүт дойдуга патриоттуу сыһыан баар эбит.**

●●● - Махтал. Кэнсиэр «Ньурба уота ыгырар» диэн ааттанан барыаҕа. Дора Бурнашева толоруутугар «Ньурба уота» сагалы тыынынан ырыа ылланыаҕа, маны таһынан саҕа ырыа, клип сүрэхтэниитэ уонна соһуччу нүөмэрдэр баар буолуохтара. Урукку уонна билигини кэмнэ биллэр ырыаһыттар кыттыахтара.

Кэнсиэри Ньурбачаантан төрүттээх, «Саха» көрдөрөр-иһитиннэрэр хампаанньа продюсера, суруналыһа Максим Березин иилээн-саҕалаан ытыаҕа, хас биердии ырыаһыты көрөөччүгэ билиһиннэриэҕэ. Айар куттаах «Оо, Бүлүү», «Сулус вальса» уо.д.а. ырыалардаах Алексеев Александр - Маай Майгы кыттыахтаах этэ да, бу сырыыга кыттыбата. СӨ

Ньурба уота ыгырар-угуйа туруохтун!

үтүөлээх артыыһа Екатерина Аркадьевна Саввинова - Саина, Ньурбабыт бары улуустарыттан төрүттээх ырыаһыттар баар буолуохтара. Холобура, Николай Васильев - Бахсыгы көрбөтөхтөрө 20-тэн тахса сыл буоллаҕа дии... Маньык хабааннаах кэнсиэр сылын аайы ытыллыан баҕарабын.

●●● - **Билигин олохпут уустук буолан, дойдумсах буолуу сыаналанан**

турар кэмэ. Патриотической хабааннаах ырыалар ылланыахтара дуо?

●●● - Анал эпэрээссийэҕэ аналлаах сахалыы, нууччалыы ырыалар ылланыахтара. Опера ырыаһыта Александр Емельянов Москваҕа патриотической ырыатынан Гран-прины ылан кэлбитэ. Денис уонна Марфа Даниловтар уоллара айбыт «Хотугу хотойдор» ырыатын

Максим Маар, ааптар Николай Антонов бэйэтин ырыатын толоруохтара. Студиябытыгар анал эпэрээссийэҕэ аналлаах ырыалар элбэхтик онорулунулар.

●●● - **Инники былааннар-гың билиһиннэр эрэ.**

●●● - Кэнсиэри эһиил дойдубутугар, табыллар буоллаҕына «Сахааконцеры» кытары тэнгэ үлэлэһэн хас сылын аайы култуураҕа ситиһиилээх, биетэр саҕа ырыаһыттары дьонно-сэргэҕэ таһаарар баҕа санаа баар. Кэнсиэри хаачыстыба-лаахтык устан архышка хаалларар санаалаахпыт.

2024 сылга Марха улууһа төрүттэммитэ 200 сылыгар, 2027 сылга Ньурбаҕа спортивной оонньууларга бэйэбит ырыаһыттарытын ыалдьыттарга көрдөрөр санаалаахпыт. Уоннааҕытын олох көрдөрөн иһиэ, сарсын туох буоларын тымтыктанан көрбүт суох.

●●● - **Антон Владимирович үлэҕит туһунан билиһиннэр эрэ.**

●●● - Ырыа элбэх, үлэм үксүн студияҕа ааһар. Саха эстрадатын ырыаһыттарын ырыаларын таһаарабыт. Хастыы эмэ ырыа күн сириг көрөр. Билигин ырыа ытыааччы билиилээх ырыаһыкка ылат, сыанатын уйунабыт диэн этиилээх тахсар буолла. Төһө кыалларынан ырыаны тарҕаталыбын. Холобура, биер үчүгэйэ диэн, ырыа биэрээччи киһи фонограмманы онотторуутун, ырыаны устууга төлөбөрүн уйууна ырыаланан хаалар. Ырыа айааччыга үчүгэйэ диэн, билиилээх ырыа, билиилээх ааптар буолуон, конкуруска, сатаннаҕына «Үрдэлгэ», «Этигэн хомуска» кытыан сөп.

Мин ырыаларым элбэхтэр. Былырыын альбоммун та-

һаарбытым. Билигин урукку курдук компакт-дисккэ, кас-сетаҕа таһаарыы буолбакка, банковскай каартаҕа майгыныыр флешкалары Москваҕа сакаастаан онотторобут. Альбомҕа клип, кэнсиэр, документальной киинэ, саҕа ырыалар киирэллэр. Соторууаҕыта нуруодунай суруйааччы Дмитрий Наумов үбүлүөйдээх сылыгар үс флешка, аудиокинигэ таһаардыбыт.

Биер дойдулаахтарбын өйүүр сыалтан, ырыаларын устан киэн эйгэҕэ таһааран тарҕатарга көмөлөһөбүн, көмөлөһүөм да турдаҕа. Миигин «убаай» диэн ааттыыр буолбуттара киһини үөрдэр уонна соһутар. Култуураҕа ситиһиилээх биетэр саҕа сыанаҕа тахсан ыллаан эрэр эдэр ыччаты дьон көрүүтүгэр таһаараҕа үлэлэһэбит.

Кэнники кэмнэ, кистэл буолбатах, ырыаһыттары быыбардарга биетэр эмтэнэ барааччыларга анаан аһымал аахсыһаҕа кытыннарар буоллулар.

●●● - **Тус олоххут туһунан.**
●●● - Биергэ төрөөбүттөрүм куоракка олохсуйан олоролор, биер кыыспыт Ньурбаҕа баар.

Ыал эһээтэ буолбутум, онтум туспа үөрүү, тапталлаах сиэн биһигини дьоллуур. Аҕам Ньурбаҕа баар, аҕабытыгар чаастатык барабыт-кэлэбит. Онон барыта этэнгэ олох устун баран иһэбит.

●●● - **Ньурбаҕ дьонугар-сэргэтигэр тугу баҕарыа этигитий?**

●●● - Эйэлээх олобу, табыллыыны, дьиз кэргэннэргэ байылыат олобу, тапталы уонна мэлдьи ырыаны аргыс онгостун!
●●● - **Махтал.**

Кэпсэттэ Антонина СЕМЕНОВА

Исписэлиис сүбэтэ

Кэнники сылларга оҕо сангарар сангата, кэпсэтэр дьобура мөлтөөбүтэ бэлиэтэр. Учуннайдар кэтээн көрүүлэринэн, аныгы кэмнэ ийэ, аҕа оҕотун кытта ортотунан кэпсэтэр алтыһылар күнүгэ сүүрбэччэ эрэ мүнүүтэ. Оҕо сангарар сангата урукку кэмнэрдээҕэр бастар мөлтөх. Төрөөбүт тылларынан сангарыахтарынааҕар, сатаан сангарбат кыһалҕалаах оҕо сылын аайы үксүү турар. Бу биричинэтэ араас буолар. Олортон биердэстэрэ – көмпүүтэр, төлөпүөн сайдыыта.

Төрөппүттэр, бириэмэбит суох диэн ааттаан, оҕолоругар төлөпүөнү туттараллар, оҕолуун дьин кэпсэтии суох. Сорох төрөппүттэр оҕом нууччалыы сангардаҕына, гаджеты баһылаатаҕына, кини быдан сайдыылаах уонна аныгы олобу кытта тэнгэ хардылыла диэн өйдөбүллээхтэр.

Билэрбит курдук, оҕо элбэх-

Оҕо хойутаан тылланарыгар ким, туох буруйдааҕый?

тик хамсаныахтаах, сүүрүөхтээх-көтүөхтээх. Оҕо төһөнөн моториката сайдылаах да, соччонон толкуйдуур дьобура үчүгэй буолар. Оттон гаджетынан аралдьытынар кыра оҕо туга үлэтин сөбүт? Хараҕынан көрөр уонна муусукатын эрэ истэр. Оттон атын айылҕа сокуонунан сайдыахтаах кыаҕын барытын төрөппүттэр ылан быраҕан кэбиһэллэр. Оҕо оонньоон, төрөппүтүн кытта алтыһан үөрэнэргэ үөрэнэр. Толкуйун сагаран таһаарар. Саҕа — оҕо толкуйун тас көрүнэ. Оҕону ийэ, тулалыыр эйгэ сангардар.

Аан дойдуга оҕо доруобуйатын харыстыыр үлэһиттэр наукаҕа олобуран онорбут сүбэлэрэ баар:

1. 2 сааһыгар диэри оҕо оҕо экраны ончу көрдөрүллүбэт. Экраны көрдөрүү сайдар мэйийигэ мөкү өрүттэрэ өр сыллаах научнай чинчийиилэри-

нэн бигэргэтиллибитэ. Чуолаан оҕо тылын (речь), болҕомтотун (внимание, слуховое восприятие) сайдыылары, тас эйгэттэн информация ылар дьобура (сенсорная интеграция) хааччактанар.

2. 3-5 сааһыгар диэри саастаах оҕо күнүгэ биер чаастан ордук экран иннигэр олоуро суохтаах.

3. 5-7 саастаах оҕо хас биердии көрөрө биер чаастаан уһо суохтаах. Ол аата биер чаас көрдө, араарыллыахтаах, онтон кэлин холбоно.

4. 7-17 саастаах оҕолор оскуола, үлэ кэнниттэн экран иннигэр олоруулары икки чаастан уһо суохтаах.

Холобура, маньык гыныаха сөп: икки сааһыгар диэри төлөпүөн, планшет биэрбэпит. Бу кэмнэ төрөппүттэр оҕо көрөр бириэмэтигэр туттубаппыт (экраны көрбөппүт), звон-

наһабыт эрэ. Оҕо утуя сытар эбэтэр көрбөт эрэ кэмигэр экраны көрбөт. Оҕо оонньоу сылдыар хоһугар тэлэбиисэр холбоон кээспэпит. Өскөтүн дьиз иһигэр тэлэбиисэр куруутун холбоно турар буоллаҕына, оҕо болҕомтото мөлтүүр. Төрөппүттэрэ тугу гыналларыгар, этэллэригэр наадыйбат. Ол түмүгэр оҕолор сагалара хойууу. 3-7 сааһыгар үлэ күнүгэр экран көрбөттөр. Өрөбүллэргэ күнүгэ иккитэ 15 мүнүүтэ телевизор көрөллөр. 6 саастарыттан үлэ күнүгэр экран иннигэр олорботтор. Өрөбүллэргэ күнүгэ иккитэ - сарсыарда, киэһэ биердии чаас - тэлэбиисэр көрөллөр эбэтэр төлөпүөнүгэ оонньоулар. Оҕо төлөпүөнүн киэһэ аайы 22 чааска төрөппүтүн хоһугар хаалларар.

Режимынан тутта үөрэммит оҕо доруобуйатыгар оҕустарбатын ааһан, төлөпүөн туттар би-

риэмэтин бэйэтэ хонтуруоллана үөрэнэр. Режимнэ үөрэтэргэ, бастатан туран, дьиз кэргэн иһигэр биер халбаннаабат позиция баар буолуохтаах, оҕо чаһыны көрдөрөн таймер туттар ордук, иккиһинэн, төрөппүт оҕо көрөрүгэр гаджет тутан олоуро суохтаах эбэтэр үлэлибин диэн сэрэтиллиэхтээх.

Оҕо тыла-өһө сайдара эрэ буолбатах, хайдах өйдөөх-саһаалаах киһи буолан тахсара, оскуолаҕа үөрэҕи хайдах ылынара барыта 1-4 сааһыгар олохтоно. Оттон ол үксэ биһигиттэн, төрөппүттэртэн, тутулуктааҕын өйдөхтөөхтөр.

Саргылана ТИМОФЕЕВА, Ньурбатааҕы дьиз кэргэннэ уонна оҕолорго көмөнү онгорулуус икки адыларынааҕы кэлим киин психолога

